

num, peccato et concupiscentia infectum et corruptum. Verum noster Interpres profundius vidit *ra*, id est, mala, sumi causaliter; pro *prona sunt ad malum*, aut, ut Septuaginta vertunt, *in-cumbunt in mala*: nam, ut dixi, figmentum sumit pro ipsa figulina, sensu et concupiscentia, que formaliter non sunt mala, id est, peccata; sed causaliter, quia prona sunt ad malum, et ad malum hominem incitant. Hec enim est apposta ratio, cur Deus dicat se miseretur hominum, ut amplius eorum peccata non puniat diluvio, quia scilicet homines a nativitate infirmi, debiles et proni sunt ad malum: nam actualis malitia et peccatum, non misericordiam, sed iram Dei provocat.

AD ADOLESCENTIA SUA. — « Ex illa enim ætate, ait S. Ambrosius, crescit malitia; nam diligentia et studium peccandi incipit a juventute: ut puer quasi infirmus peccet, juvenis tanquam improbus, qui studiosè cupiat peccata committere, et criminibus gloriatur. »

22. CUNCTIS DIEBUS TERRE. — Non quamdiu terra durabit: hæc enim stat in æternum, sed quamdiu in terra erit generatio et corruptio, eruntque homines et animalia, propter que hæc temporum varietas inducitur.

SEMENTIS ET MESSIS. — Putat Isidorus Clarus annum hic more Hebræorum in sex partes dividi, scilicet in floritionem, murationem, calorem, seminationem, frigus et æstatem, de quibus Delrio hic. Verum longe verius est, ut patet ex ipsis antithesibus, hic describi, primo, vicissitudines laboris, unam seminandi, alteram metendi: sementis enim hic significat tempus seminandi; messis, tempus metendi; secundo, vicissitudines anni, æstatem et hiemem: tertio, vicissitudines qualitatum et tempestatum, frigus et æstus.

NON REQUIESCENT. — Non cessabunt, non desinent sibi mutuo succedere, uti desierunt et cessarunt toto anno diluvii.

CAPUT NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Deus hoc capite homini per diluvium quasi renovato et recreato pristina bona, que per peccatum et diluvium amissa videri poterant, restituit, scilicet fecunditatem, imperium in bestias, alimoniam etiam meliorem. Primo ergo Deus Noe ejusque posteritati benedicit, eique esum carnum indulget, non tamen sanguinis; unde secundo, vers. 3, homicidii pœnam sancit. Tertio, vers. 9, pactum init cum Noe, de non inducendo amplius diluvio, pactique tesseram dat iridem. Quarto, vers. 20, Noe inebriatur, et dormiens a Cham nudatur, sed a Sem et Japhet tegitur, ideoque evigilans maledicit Cham, sed Sem et Japhet benedicit.

1. Benedixitque Deus Noe et filiis ejus. Et dixit ad eos: Crescite, et multiplicamini, et replete terram. 2. Et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ; et super omnes volucres cœli, cum universis que moventur super terram: omnes pisces maris manus vestræ traditi sunt. 3. Et omne, quod movetur et vivit, erit vobis in cibum: quasi olera virentia tradidi vobis omnia: 4. excepto, quod carnem cum sanguine non comedetis. 5. Sanguinem enim animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum: et de manu hominis, de manu viri et fratris ejus, requiram animam hominis. 6. Quicumque effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: ad imaginem quippe Dei factus est homo. 7. Vos autem crescite et multiplicamini, et ingredimini super terram, et implete eam. 8. Hæc quoque dixit Deus ad Noe, et ad filios ejus cum eo: 9. Ecce ego statum pactum meum vobiscum, et cum semine vestro post vos: 10. et ad omnem animam viventem, quæ est vobiscum, tam in volucribus, quam in jumentis et pecudibus terræ cunctis, quæ egressa sunt de arca, et universis bestiis terræ. 11. Statuum pactum meum vobiscum, et nequaquam ultra interficietur omnis caro aquis diluvii, neque erit deinceps diluvium dissipans terram. 12. Dixitque Deus: Hoc signum fœderis quod do inter me et vos, et ad omnem animam viventem, quæ est vobiscum in generationes sempiternas: 13. Arcum meum ponam in nubibus, et erit signum fœderis inter me et inter terram. 14. Cumque obduxero nubibus cœlum, apparebit arcus meus in nubibus: 15. et recordabor fœderis

mei vobiscum, et cum omni anima vivente quæ carnem vegetat; et non erunt ultra aqua diluvii ad delendum universam carnem. 16. Eritque arcus in nubibus, et videbo illum, et recordabor fœderis sempiterni, quod pactum est inter Deum et omnem animam viventem universæ carnis quæ est super terram. 17. Dixitque Deus ad Noe: Hoc erit signum fœderis, quod constitui inter me et omnem carnem super terram. 18. Erant ergo filii Noe, qui egressi sunt de arca, Sem, Cham et Japhet; porro Cham ipse est pater Chanaan. 19. Tres isti filii sunt Noe: et ab his disseminatum est omne genus hominum super universam terram. 20. Cœpitque Noe vir agricola exercere terram, et plantavit vineam. 21. Bibensque vinum inebriatus est et nudatus in tabernaculo suo. 22. Quod cum vidisset Cham, pater Chanaan, verenda scilicet patris sui esse nudata, nuntiavit duobus fratribus suis foras. 23. At vero Sem et Japhet pallium imposuerunt humeris suis, et incedentes retrorsum, operuerunt verenda patris sui, faciesque eorum aversæ erant, et patris virilia non viderunt. 24. Evigilans autem Noe ex vino, cum didicisset quæ fecerat ei filius suus minor, 25. ait: Maledictus Chanaan, servus servorum erit fratribus suis. 26. Dixitque: Benedictus Dominus Deus Sem, sit Chanaan servus ejus. 27. Dilatet Deus Japhet, et habitet in tabernaculis Sem, sitque Chanaan servus ejus. 28. Vixit autem Noe post diluvium trecentis quinquaginta annis. 29. Et impleti sunt omnes dies ejus nongentorum quinquaginta annorum, et mortuus est.

Vers. 2. Post peccatum Deus restituit homini seminum dominium in bestias.

2. TERROR VESTER SIT SUPER CUNCTA ANIMALIA TERRE. — Nota: Homo per peccatum plenum dominium in bestias amisit; unde aliquale et semiplenum ei dominium hic restituit et confirmat Deus: indidit enim Deus animalibus timorem quemdam, quo hominem, quasi dominum suum, timent et reverentur; et, si feræ sunt, hominis conspectum fugiunt, nec in eum sæviunt, nisi injuria læsantur, aut fame urgeantur; quin et pisces, ait S. Basilius, hom. 10 *Hexan.*, humanas umbras vereantur, et ab ipsis aufugiunt; imo et elephantes, si credimus Plinio, lib. VIII, cap. IV, hominum vestigia formidant. Hinc videmus sæpe hoves et equos a parvis pueris agi. Rursum, aves et feræ homo sagittis dejicit: nec ulla est bestia tam fortis, que non possit per hominem capi et domari. Audi S. Ambrosium, epist. 38 ad *Horatium*, vere et eleganter docentem quomodo feræ et irrationalia hominis rationem agnoscent, ejusque mansueti imperio mansuescant: « Sæpe, inquit, suspenderunt morsus suos revocante sono vocis humanae; videmus innoxio canum dente lepores sine vulnere capi; leones quoque ipsos, si vox hominis resulaverit, prædam dimittere; pardos atque ursos incitari ac revocari vocibus; equos plausu hominum fremere, silentio molli cursum. Denique sæpe verberare sine prætereunt verberatos: ita vehementer illos incitat linguæ flagellum. » Adhuc deinde: « Quid vero de muneribus loquar? Nutrit aries vellera, ut placeat homini, atque in fluvio mersatur, ut nitorem auget. Oves quoque meliora pabula legunt, ut suaviore succo lactis fœta distendant ubera; subeunt partus dolores, ut homini sua munera ferant. Tauri depresso sulcis per totum diem aratro genuant, Cameli præter subeundi oneris obsequia,

tendendos se exhibent ut arietes, quo velut regi diversa animalia tributum suum conferant, pendantque vestigal annum. Equus tanto se jactans equito, glomerat gressus superbos, atque ad domini assonum dorsa sinuatus, herili terga substernit sedili. »

Maxime tamen hæc promissio in fidelibus impletur, quibus per Christum dictum est: « Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, » *Luc. x.*; et: « Serpentes tollent, et si mortiferum quid biberint, non eis nocebit, » *Marci xvi.* Ita leones cervicæ dejecta accesserunt ad S. Antonium, ejusque manus et pedes circumlinxerunt benedictionem petentes: ita bonus serpens obediit S. Hilariæ, duo dracones Ammoni, onager Macario Romano, hippopotamus Beno, crocodillus Heleno, leena Joanni Abbati, hyæna Macario Alexandrino, canis Abbati Subeavorum Syrorum, ut habetur in eorum vita in *Vitis Patrum*. Topologiam vide apud S. Gregorium, lib. XXI *Moral.* cap. xi.

3. OMNE QUOD MOVETUR ET VIVIT, ERIT VOBIS IN CIBUM. — « Omne, » scilicet comestibile, et humane complexioni conveniens: viperæ enim, scorpiones aliaque venenata animalia comedi nequeunt, quia repugnant complexioni humane, eamque destruant. Adde non præcipi, sed permitti hic homini omnium, id est quorumlibet, esum, *q. d.* Permittit ut omne, id est quodlibet, quod placebit, quod complexionis et palato vestro gratum erit, in cibum assumatis. Ita Abulensis. Non ergo peccant Religiosi, qui hæc Dei permissione non utuntur, et ad carnis macerationem, vel semper, vel certo tempore carnis abstinent: quinimo heroicæ temperantiæ actus et signa edunt.

Deus permittit Noe esum carnum, non ante præcipit.

QUASI OLERA VIRENTIA TRADIDI (trado) VOBIS O-
NERA, — ut animalibus vescamini, sicut haecenus
olera comeditis.

Tropologicè S. Ambrosius, lib. De Noe, cap.
xv: « Significatur, inquit, quod irrationales
passiones ita debeant menti sapientis, ut olera
rustico, esse subjectae; atque ita utamur reptili-
bus cogitationibus, ut agricola oleribus, quae li-
cet obesse non possunt, cibi tamen non habent
gratiam fortioris. Generale enim omnibus et com-
mune præceptum, non altiora indicit genera vir-
tutum, quae utique paucorum sunt. Sed et si quis
virtutum epulas fortiores sibi exhibere non pos-
sit, hujusmodi tamen habeat passiones, quae non
noceant, sed delecent. »

Quæres: Fuitne ante diluivium carni-
um esus licitus et usitatus? Primo, Lyranus, Tostatus et
Carthusianus in cap. i, vers. ult., censent nec licitum,
nec usitatum fuisse; eo quod, cap. i, vers.
6, ult., Deus tantum homini esum olerum concessit.
Idem senserunt Ethnici; unde Ovidius,
lib. XV Metamor. de primo illo et aureo mundi
saeculo ita canit:

At velas illi alas non palliat ora vorare;
Tunc et aves tula movere per aera penas,
Et lepus impavidus metis erravit in agris.

Sed errat, dum esum carni-
um postea inductum, quasi scelus execratur, dicens:

Non quantum scelus est, in viscere viscerà condit,
Alteriusque animantem animantis vivere letho!

Sic et Pythagoræi et Manichæi consueverunt nefas
esse animal occidere, eoque vesci; quin et Ter-
tullianus jam Montanista, lib. De Jejunis contra
Psychicos, cap. iv, esum carni-
um humane incontinentie indulgentiam asseverat.

Secundo, Cajetanus hic, et Victoria, relect. De
Temperantia, et Dominicus Soto, lib. V De Jus-
titia, Quæst. I, art. 1, putant tunc esum carni-
um et licellum et usitatum fuisse: primo, quia carnis
esum nusquam vetuit Deus, et caro cibus est ho-
mini convenientissimus; secundo, quia tunc erant
greges ovium, quarum pastor erat Abel. Dices:
Pascibat Abel greges ad lanam et lac, non autem
ad esum. Contra, ergo nulla fuit laus Abelis præ
Caino, ex eo quod pinguioribus oves obtulerit Deo.
Si enim illis nemo vescabatur, perinde fuisset
illi et Caino, pingues atque macilentas sacrifi-
care: macilentæ enim oves non raro tam bonam,
imò meliorem, quam pingues, dant lanam et lac;
carnem autem semper præbent deterio-
rem. Ita Cajetanus.

Tertio et optime, S. Chrysostomus, Theodoretus,
Pererius et alii censent, ante diluivium non
interdictum, sed licitum fuisse esum carni-
um: ab eo tamen abstinentie viros religiosiores, puta
posteros Sethi, eo quod Deus assignans homini
cibum, discrete tantum expressisset olera, non
autem carnes, cap. i, vers. 20. Sic enim optime

concordantur rationes tam primæ, quam se-
cundæ sententiæ: Deus ergo hic post diluivium
carnium esum, omnibus, etiam Sanctis explicite
et discrete permittit, ob malignitatem terræ: tam
peccato quam diluivio, salsedine maris, induc-
tam, et consequenter ob vires imbecilliores,
tam hominum quam plantarum. Tradunt enim
medici, et experientia constat, carnes præ herbis
plenius, solidius, succulentius, magisque carni
humane conveniens alimentum hominibus præ-
bere.

4. CARNEM CUM SANGUINE NON COMEDETIS. — Hebraice
est בשר נפשיתו לא תאכלו *Carne animæ
sua, non comedetis*, hoc est, ut vertit Pagninus, car-
nem eum anima sua, quæ est sanguis suus, non
comedetis, q. d. Non comedetis carnem cum
anima sua, quæ anima est sanguis vel consistit
in sanguine animalis ipsius.

Nota: Præcipitur hic modus comedende carnis
istiusmodi, ut primo animal juguletur, secundo
sanguis effundatur, tertio caro coquatur et co-
medatur: prohibetur autem omnino comestio
sanguinis, sive is adhuc in animali existat: unde
prohibetur hic esus morticinarum et suffocato-
rum, ut docet Eucherius; sive is ab animali sit
separatus, isque tam liquidus et potabilis, quam
fartus et coagulatus, qualis est in faciminibus:
omnem enim sanguis esum hic prohibet Deus.
Ita Lyranus, Tostatus, Carthusianus (1).

Quæres, cur adeo severe sanguis esum inhi-
beret Deus? Respondeo primo, ut homines quam
longissime absterreret ab effusione sanguinis hu-
mani: ita S. Chrysostomus et Rupertus; nam Gen-
tiles non tantum ad effusionem, sed etiam ad po-
tationem sanguinis humani prorupserunt, testis est
Tertullianus in Apol. cap. ix. Hanc rationem dat
ipse Deus, vers. seq. Est enim sanguis veliculum
anime et vite, spiritumque vitalium; hinc ani-
ma, id est vita, dicitur esse in sanguine, ut patet
hic in Hebreo, et Levit. xvii, 11. Secundo, quia
voluit Deus sanguinem, qui est quasi vita ani-
malis, sibi soli quasi auctori vite offerri in sac-
rificiis, pro vita peccatoris, ut patet Levit. xvii,
11. Ita S. Chrysostomus et D. Thomas. Addit ter-
tio, Rupertus, brutorum sanguinem esse gravem,
terrestrem, melancholicum, et multarum agri-
tudinum causam, si comedatur; hinc vitium
esse comedi.

Est hoc præceptum de cavendo sanguinis esu,
non naturale, sed positum, quod renovatum
est ab Apostolis, Act. cap. xv, vers. 29, duravit
que non tantum ad tempora Tertulliani et Mi-
nutii, ut ipse fatetur in Octavio, sed etiam tem-
pore Bedæ et Rasi, ut patet ex ejus Pœnitentia.

(1) Jarchi alique Hebraei recentiores sentiunt vetari
hic esum membri de vivente animali abscissi, quales
delicias hodiernum Habessinum placere constat: vid. Rosen-
mulleri Das alte und neue Morgenland, P. I, pag. 39
et 309.

Ac car-
ni-
um ante di-
luivium
facti lic-
itos et ali-
quos
substanti-
as
Prima sen-
tentia.

Secunda.

Tertia.
Reverti.

Ver. 4.
Omnis sangui-
nis esus prohi-
bitur Noe
et poste-
ris.

Cur? Causa Prima.

Secunda.

Tertia.

fiali. Verum jam exolevit: nunc enim sanguinem,
non quidem bibere, sed comedere in faciminibus
moris est.

5. SANGUINEM ENIM ANIMARUM. — Hæc est ratio
cur Deus veterit sanguis esum, videlicet ne
homines assuescendo sanguini bestiarum, tan-
dem nec humano parecerent, q. d. Adeo mihi
preliosus est sanguis vester, quo corpus vege-
tatur et vivificatur, ut eum etiam a brutis, quæ
hominem necarint, requiram: quanto magis
eum a vobis, qui homines estis, requisiturus
sum?

REQUIRAM DE MANU CUNCTARUM BESTIARUM, — id
est demonum, qui feri sunt, bestiarum instar,
ait Rupertus; sed hic sensus symbolicus est, non
litteralis. Secundo, Theodoretus sic exponit: In
resurrectione requiram et vobis reddam omnem
sanguinem, quem bestiae effuderunt, vos ne-
cando aut lædendo; hic etiam sensus non est ge-
nuinus, sed angusticus. Tertio, alii sic ex-
ponunt: In sacrificio requiram sanguinem vestrum,
ab homine inique effusum, de manu bestiarum;
quia nimirum homicidium, quo sanguis effun-
ditur, adeoque omne peccatum hominis, voluit
Deus expiari bestiarum sanguine, ut patet Num.
xxviii, 29. In sacrificio enim bestia occisa hinc ef-
fensam homicidii, et ejusvis peccati hominis,
adeoque Deus, quasi in bestia sacrificata, vindic-
at homicidium omnemque culpam hominis.

Quarto, Abulensis et Lipomanns sic explicant,
q. d. Si effundas proximi tui sanguinem, vel per
te, vel per bestiam aliquam in eum emissam,
Deus eum requirit non a bestia, sed a te, qui eum
vel gladio, vel imperio tuo effudisti. Nam de
manu bestiarum, referunt hi, non ad requiram,
sed ad sanguinem vestrum: sed hoc durum et pene
violentum est. Quinto, optime et planissime idem
Abulensis et Olæster sic exponunt, q. d. Puniam
bestias, si ille hominem occidant. Patet id Exodi
cap. xxi, vers. 28, ubi Deus jubet bovem (et a
pari quamvis aliam bestiam) homicidam lapi-
dari (1).

Rursum, ex hac Dei sanctione et permissione hic
data, sæpe fieri solet quod ipse preces et vota eo-
rum qui injuste damnantur, vel trahuntur a prin-
cipibus aut iudicibus ad mortem, exaudiat; et
presertim, ut, si rei et damnati suos iudices in
causa injusta, vel etiam dubia, citent ad tribunal
Dei, ipse iudices mori, et se suo iudicio causam
dicturos non raro, etiam intra conductum a reis
tempus, sistere cogat. Ita David multiplici injuria
et violenta per Saulem afflictus, ac pene oppres-
sus, illum coram Deo citans exclamavit: « Judicet

(1) Legislator progreditur ad sanguinem hominis, tan-
quam digniorem et prestantiorem, ejus effusionem,
ob hanc causam, tam sibi displicere docet, ut etiam
animalia ipsi, ratione carentia, datura sint penas, si
hominem occiderint, ut qui creatus sit ad imaginem
Dei; multo magis homines penas duros esse, si eadem
humanam perpetrarint. Ita Ravius.

Quomodo
dems re-
quirit
sangui-
nem ho-
minis a
bestiis?
Prima ex-
positio.

Quarta.

Quinta
et sexta
na.

Citati a
reis iudi-
ces ad
tribunal
Dei sic
cappibus
et presertim,
ut, si rei
et damnati
suos iudices
in causa
injusta, vel
etiam dubia,
citent ad
tribunal
Dei, ipse
iudices mori,
et se suo
iudicio
causam
dicturos
non raro,
etiam intra
conductum
a reis
tempus,
sistere
cogat.

Exem-
plum præ-
sum in
Davide.

Domini inter me et te, et ulciscatur me Do-
minus ex te, » etc. Nec vana fuit hæc provocatio,
quando paulo post hic a Philisteis acie victus,
et sagittis vulneratus, ne in manus eorum vivus
incideret, proprio se ferro transverberavit.

Secundo, adhuc evidenter est hæc Zacharie
pontificis, cum ingratis regis Joas præcepto,
in atrio templi lapidaretur, ad divinum iudicium
appellatio: « Videat Dominus, et requirat; »
quoniam suo eventu non caruit. Anno namque
vix exacto, et princeps regii qui hinc injuria
consenserant, gladio Syrorum trucidati, et rex
magnis cladibus afflictus, in lectulo a suis multis
vulneribus confossus, simul cum aulicis ad
divinum tribunal raptus est, dicturus de propriis
factis rationem.

Tertio, septem fratres Machabæi pro patris
gibus ab Antiocho omni divitiae et crudelitate
vexati, eidem non obscure diem coram Deo
dicebant, inquietantes: « hominum Deus aspiciet
veritatem, » etc. « Videbis magnam potestatem Dei,
qualiter te et semen tuum torquet, » etc. « Tu
non effugies manum Dei, » etc. Nam appellationes
istas de celo effeicaces sentiens, manifesta Dei ul-
tione perit.

Quarto, non modo Paulus de Alexandro acrio
conqueritur, dicens, II Tim. iv, 14: « Reddit
illi Dominus secundum opera sua; » verum et
beatorum Martyrum animæ ad eumdem, contra
suos oppressores vociferantur: « Usquequo, Do-
mine, non iudicas, non vindicis sanguinem nos-
trum de his qui habitant in terra? » Differunt au-
tem tantum, non damnatur hæc eorum provo-
catio. Quin etiam Christus ipse ab injuriis Judo-
rum ad Patris iudicium appellans, ait: « Ego
non quero gloriam meam; sed hoc dirum et pene
violentum est. Quinto, optime et planissime idem
Abulensis et Olæster sic exponunt, q. d. Puniam
bestias, si ille hominem occidant. Patet id Exodi
cap. xxi, vers. 28, ubi Deus jubet bovem (et a
pari quamvis aliam bestiam) homicidam lapi-
dari (1).

Quinto igitur loco, Nanclerus et Fulgositus re-
ferunt Feraandum Legionis et Castellæ regem,
duos nobiles ex Garvajaliorum familia, de pro-
dione sibi suspectos, sed inauditos, præcipiti
iudicio, de altissima rupe deturbari jussisse. At
illi præclusam sibi defensionem, et presentem
mortem cernentes, Christo requisimo iudici
causam suam commendarunt, et ad ejus tribunal
intra trigessimam diem Feraandum regem cita-
verunt. Nec inanis fuit eorum provocatio; quo-
niam trigesimo post die, morte percussus, coram
divino Iudice evocatus fuit.

Sexto, scribit idem Fulgositus equitem Neapo-
litano cum reliquis Templaris confratribus suis
ad supplicium raptum, ad Clementem VI et Phi-
lippum Pulchrum, Franciæ regem, quorum au-
toritate necabatur; de fenestra prospectos, ex-
clamasse: Quando mihi inter mortales nullus
jam superest, ad quem appello, ad justum iu-
dicem Christum, qui nos redemit, appello, ut
ante ejus tribunal intra annum et diem vos sista-

Secun-
dam, in
Zacharia.

Tertium,
in Ma-
chabæis.

Quar-
tum, in
Apol. vi.

Quin-
tum, de
Feraunda
Rege.

Sextum,
de equite
Templaris
fratris.

tis, ubi causam meam exponam : intra annum vero uterque, rationem Deo redditurus, mortuus est.

Septimo, auctor est Joannes Pauli, Rudolphum Austriae Ducem, equitem auratum damnassem, ut sacco inclusus mergeretur. Eques autem conspecto prius Duce, exclamavit : Dux Rudolphus, ad tremendum Dei tribunal intra annum te voco. Ille irridens respondit : Bene, praesto, ego tum adero. Exacto tempore incidens in febrim, appellationis recordatus, servus dicit : Tempus mortis meae instat ad judicium eundem, et statim obiit.

Octavo, ex historiis Britanniae Armoricae recitat Aeneas Sylvius, Franciscus illius Ducem, fratrem suum Egidium lese majestatis falso accusatum, in carcere necasse. Ille paulo ante mortem conspecto Franciscano, adjuravit eum, ut ad fratrem Ducem renuntiaret, quatenus intra quadragessim diem ad Dei tribunal se sisteret. Franciscanus abiit ad Ducem in finibus Normanniae, fratris mortem et appellationem denuntiat. Dux terribus, illico male habere cepit, et, crescente in dies morbo, ad conditum diem exspiravit.

Et DE MANU HOMINIS, DE MANU VIRI, ET FRATRIS EJUS. — Tria, inquit Delrio, inculcat homicidae epitheta, quae ejus culpam aggravant. Primo, vocat eum hominem, quem scilicet humanitatis memorem esse oportebat; secundo, vocat eum virum, quem scilicet decebat ira dominari, et robore ac potentia sua non abuti; tertio, vocat eum fratrem, quem scilicet fratri suo ardentissimo amore conjungi, ac proinde eundem defendere, non occidere oportebat: omnes enim fratres sumus in Adamo, et quisque in communi suae tribus aut familiae patriarcha, contribuli suo frater est, quomodo Judaei (quibus maxime hic loquitur Moses) fratres erant in Abrahamo.

6. QUICUMQUE EFFUDERIT HUMANUM SANGUINEM, FUNDETUR SANGUIS ILLIUS. — « Fundetur, » id est, fundi debet, aequum et justum est ut fundatur, dignus est ut fundatur ejus pariter sanguis, puta per sententiam et condemnationem judicum, ut habet Chaldaeus. Deus enim tam hic quam Ezechiel cap. XXI, vers. 12, Matthaei, XXVI, 57, lege talionis, tulit in homicidas sententiam mortis, quae omnium gentium usu recepta est. Nota hoc contra Anabaptistas, qui magistratibus jus gladii in nocentes adimunt.

Secundo, « fundetur, » scilicet ordinarie reipsa, vel per rixam, latrones, ruinas, incendia, aliosve similes casus. Deus enim hic spondet se necatorum fore vindicem, et homicidas talione multaturum variis vitae infortuniis. Id ita esse experientia constat, qua videmus homicidas persequente eos numine, miris casibus, non naturali, sed fere violento morte occumbere. Exempla mira hac de re afferam Deuteron. XXI, 4.

Nota: Pro humanum sanguinem hebraice est

Scripsit enim de Rudolpho Austriae Duce.

Octavo, de Franciscano Armoricae Duce.

Vers. 6.

Homicidas Dei ut de facto occidatur homicida, vel per judicem, vel per rixam, latrones, ruinas, incendia, aliosve similes casus.

דַם הַאָדָם דַם דַם dam haadam haadam, sanguinem hominis in homine; ubi : in homine varie a variis exponitur. Septuaginta sic vertunt, pro hominis sanguine fundetur sanguis illius. Secundo, Oleaster, in homine, inquit, id est, per hominem. Tertio, Cajetanus vertit, in hominem, id est, inquit ipse, in hominis injuriam et contumeliam. Quarto, facillime et planissime Abulensis, « in homine, » inquit, id est intra hominem, vel in homine existentem sanguinem, ut sit pleonasmus, quem proinde noster Interpres tacuit et omisit (!).

AD IMAGINEM QUIPPE DEI FACTUS EST HOMO, — q. d. Si non movet te natura communis, moveat saltem imago mea : homo enim est imago mea; vide ergo ne eum occidendo, celestis regis vitam imaginem demoliaris, inquit S. Chrysostomus, itaque non tam homini, quam Deo ipsi sis injurius.

Alter noster Salazar in Prov. I, 16 : « Per hominem, inquit, fundetur sanguis illius, » id est, per magistratum publicum; huic enim soli in vitam subditorum licet. Causam subdit : « Ad imaginem quippe Dei factus est homo, » id est, homo ille cui magistratus delatus est, expressa imago et simulacrum Dei existit, et ipsius vices agit, personamque illius representat, atque inde in illum ea potestas et licentia in subditorum vitas derivatur, quae alias Dei propria est : ut nimirum ipse non aliter contra improbos et sceleratos capitulis sententiam ferre possit, quam Deus, cujus sustinet personam.

7. VOS AUTEM CRESCITE. — q. d. Videtis me, hac vetatione homicidii, velle consulere generis humani propagationi; illi ergo, hoc praesertim renovati mundi tempore, in tanta hominum paucitate incumbite, ac crescite et multiplicamini. Ita Rupertus, cujus allegoriam vide librum IV, cap. XXXIV.

INGREDIMINI SUPER TERRAM. — Hebraice טַרְצוּ scirtus baarets, prolificatae, et multiplicamini in terra instar piscium, ranaeque aliorumque reptilium (horum enim mira est fecunditas, fertura et prolificatio, et hoc significat Hebraeorum scarats), ut nimirum quam citissime per universam terram ingredi, vosque spargere, eamque occupare et replere possitis.

9. ECCE EGO STATUAM. — Hebraice עֲשֵׂה mekem, statuens, id est statuo; jam enim de facto Deus in praesenti statuit et sancit hoc foedus et promissionem, de non inducendo amplius in terram diluvio, cum Noe et hominibus; unde mox vers. 12, foederis hujus signum, puta iridem, reipsa assignat. Nota foedus hoc non esse foedus

(!) Accentus non permittit istam interpretationem; nam דַם דַם sequenti est conjungendum, quum praecedat distinctivus major, זָכֶה־בֶּן־כָּלֶון, ut alias saepe positus. Nil igitur restat, nisi ut דַם hic, ut alias saepe instrumentum significare sumamus, pro per, ut dicit Deus : Qui hominem occiderit, eum vicissim per hominem occidere volo.

contrahentium, in quo utraque pars ad certas foederis conditiones invicem sese obligat et obstringit (ne enim in hoc foedere se Noe Deo, sed Deus solus ipsi Noe se obligat); sed foedus hoc esse meram Dei promissionem : haec enim hebraice recte vocatur בְרִית berit.

11. NEQUE ERIT DEINCEPS DILUVIUM, — scilicet universale: unde sequitur, « dissipans terram, » scilicet universam; nam post diluvium hoc generale, fuit diluvium particulare, sed celebre, Ogygis in Graecia, tempore Jacob patriarchae; et post hoc fuit diluvium Deucalionis in Thessalia, tempore Moysis. Ita Orosius, Eusebius, et alii in Chronicis.

12. HOC EST SIGNUM FOEDERIS QUOD DO INTER ME ET VOS. — Sicut ergo Deus hic in presenti sancit foedus cum Noe, ita et in presenti foederis signum, puta iridem, producit et assignat.

IN GENERATIONES SEMPERTERNAS. — per omnes generationes, quamdiu generationi generatio succedet, usque ad consummationem omnium generationum saeculi, puta usque ad diem judicii; haec enim generationes diantur sempiternae, non absolute, sed respective, scilicet respectu Noe et posterorum ejus, cum quibus Deus foedus hoc init. Significat ergo Deus hoc foedus sempiternum fore, id est, tandiu duraturum, quamdiu durabunt generationes, quibus propagentur posterii Noe, cum quibus hoc foedus initur; unde Hebraeorum לְדוֹרוֹת לְדוֹרוֹת ledorot olam verti potest, in durationem saeculi, puta quamdiu durabit hoc saeculum, hic mundus, haec vita in terris.

Ex hoc ergo loco, non est damanda (an vera, an falsa sit, non disputo hic) illa quorundam Doctorum sententia, qua censent post diem judicii fore universale diluvium, quo rursus tota terra aquis cooperiatur, sicuti in initio mundi cooperta fuit; nam haec promissio Dei, de non inducendo amplius diluvio, tantum extenditur usque ad generationes hujus saeculi, puta usque ad diem judicii, non ulterius.

13. ARCUM MEUM PONAM IN NUBIBUS, ET ERIT IN SIGNUM FOEDERIS. — Arcus hic est iris, uti omnes Patres docent, praeter S. Ambrosium, lib. De Arca et Noe, cap. XXVII, qui arcus hujus sensum non litteralem, sed tropologicum more suo assignat.

Nota : Deus arcum, puta iridem vocat suam, quia iris est pulcherrima, Deique opificis pulchritudinem et magnificentiam nobis representat; unde de ea dicit Eccli. cap. XLII, vers. 12 : « Vide arcum, et benedic eum, qui fecit illum : valde speciosus est in splendore suo, gyravit (cincii) oculum in circuitu gloriae suae, manus Excelsi aperuerunt illum. » hinc Plato in Theaeteto iridem, Thaumantis filiam, propter admirationem, dictam censuit.

Nota secundo, contra Alcimum et Glossam, ante Noe et diluvium fuisse iridem. Est enim naturalis ejus generatio et causa, scilicet reberatio radiorum solis in nube rorida. Cum ergo

Vers. 11. Diluvium Ogygis Deucalionis.

Vers. 12.

Vers. 13.

Ante dicta Arca fuit iris.

haec fuerit ante diluvium, aequo ut nunc, sequitur et iridem fuisse ante diluvium.

Dices, quomodo ergo ait hic Deus in futuro : Arcum meum ponam, non autem, posui, in praeterito? Respondoo : In Hebraeo est praeteritum נתתי natatti, dedi, posui, id est do, pono et dabo, ponam iridem, non absolute ut existat, sed ut sit in signum foederis, quod Deus hic init cum Noe. Fuit ergo iris ante diluvium, signum naturalem nubium roridarum, et consequenter futurae pluviae. Unde Ovidius :

Concipit iris aquas, alimentaque nubibus offert.

Julius Scaliger Exercit. 80, docet iridem matutinae portendere pluvias, vespertinae vero serenitatem. Rursus Aristoteles, lib. V Histor. animal. cap. XXII, tradit iridem multum conferre ad generationem mannae, sive mellis aeri. Adhae aspalathum aliasque herbas odoratioris fieri per iridem tradit Plinius, lib. XII, cap. XXIV : « Est, inquit, aspalathum spina candida, magnitudine arboris modice, flore roseae, radice unguentis expetita. Tradunt in quocumque frutice curvetur arcus celestis, eandem quae sit aspalatho, suavitatem odoris existere; sed in aspalatho inenarrabilem quamdam. » Idem, lib. XVII, cap. v : « Terra, ait, cum a siccitate continua immaduit imbre, et in quam arcus celestis deiecerit capita sua, tunc emittit illum suum halitum divinum, ex sole conceptum, cui comparari suavitas nulla possit. » Post diluvium vero, et post hoc pactum Dei cum Noe, iris a Deo instituta est in signum supernaturale hujus pacti, de non futuro deinceps diluvio.

Nota tertio, apposite hoc signum non futuri diluvii esse iridem, ponique in nubibus; quia ex nubibus aquae diluvii delapsae sunt, et ex his rursus metui posset diluvium : unde ne id metuamus, contrarium in iisdem nubibus ponit Deus hoc iridis signum. Addit S. Thomas, Quodlib. III, art. 30, et Abulensis hic, Quaest. VII, iridem naturale signum esse, quod proxime non sit futurum aquarum profusum, ut ex eo fiat diluvium, quia ad hoc opus est, multas et crassas esse nubes, quae in magnam pluviam resolvantur: ille autem repugnant iridi; iris enim oritur in nube, non crassa et densa, sed rorida, opaca et concava, ex radiorum solis oppositi reflexione.

Nota quarto, Auctor Historiae Scholasticae in librum Gen. cap. XXXV : « Tradunt, inquit, Sancti, quod quadraginta annis ante diem judicii, non videbitur arcus celestis; » quia scilicet tunc summa erit siccitas, qua mundus preparabitur ad conflagrationem, quae fiet sub diem judicii. Sed haec traditio frivola et falsa est, falsoque attribuitur sanctis Patribus. Si enim tanta tunc foret siccitas, homines, animalia et planta ex ea interirent, cujus contrarium nos docet Christus, Matthaei XXIV, 38.

Symbolice et mystice, S. Ambrosius, lib. De

Trisjuvat manna et plantas.

Iris ponitur in signum naturalem diluvii deinceps prohibendi.

Iris sym-
bolum
est cle-
mentie
Dei: ab
tra sua
legata.

Arca et Noe, cap. XXVII: Iris, inquit, est clemen-
tia Dei, que quasi arcus contentus, sed carens
sagitta, per adversa quae immittit, magis terrere
nos vult, quam ferire; ut vitia corrigamus, itaque
sagittas vindictae evadamus, juxta illud *Psalm.*
LIX, 6: «Dedisti mentibus te significationem,
ut fugiant a facie arcus.» Ubi vide S. Augustinum
et S. Gregorium, lib. XIX *Moralium*, sub finem.
Unde S. Joannes, *Apoc. iv, 3*, vidit thronum Dei
circumdatum iride, id est misericordia; iris enim
tempore Noe pacis, reconciliationis et foderis in-
ter Deum et homines fuit signum, fuitque iris
signum. Id est pax, ait Ticonius hom. 2 in *Apoc.*, que
extat tom. IX S. Augustini. *Secundo*, iris versicolor
recreat, et imbres varios in terram effundit: idem
facit Dei misericordia. *Tertio*, sicut iris est semicir-
culus, in nostro hemispherio tantum apparet: ita
et Dei misericordia tantum apparet in hac
vita, iustitia vero in altera.

Allegori-
ca, irides
primo,
sicut Evan-
gelium
secundo,
baptis-
mas.

Allegorice, iris signum est primo, legis Evange-
licae: hanc enim affert gratiam, et remissionem,
et gloriam. Ita Rupertus, qui tamen perperam
putat hunc sensum hoc loco esse litteralem. *Secundo*,
iris cum sit aqueo et igneo colore, signum
est baptismi Christi, qui fit per ignem et aquam,
Math. cap. iii, vers. 11. Ita S. Gregorius, hom. 8
in *Ezech. Tertio*, iris est Verbum incarnatum, et
carne volatum, sive est ipsa caro Verbi: primo,
quia, sicut sol in nube irradians facit iridem, ita
Verbum in carne irradians fecit Christum; *secundo*,
quia sicut iris pacis fuit symbolum tempore Noe,
ita et incarnatio Christi fuit reconciliatio mundi.
Tertio, duo cornua iridis sunt duae naturae Christi,
divina scilicet et humana: quarum chorda occulta
et invisibilis, est arcana unio hypostatica. *Quarto*,
in iride triplex est color: ita et in Christo. Chris-
tus enim fuit caeruleus, id est celestis, per orationem
assidam; fuit et viridis per florem gratiarum
et virtutum; fuit denique rubicundus per
sanguinem suum in cruce; *quinto*, ab hoc arcu
emissa sunt occultae sagittae amoris, quibus con-
fixa et vulnerata sponsa cantabat: «Fulcite me
floribus, stipate me malis, quia amore langueo.»
Sexto, iris haec imbrifera fuit, quia dedit in Pen-
tecte orbi praedicationis et doctrinae celestis
abundantiam, quasi pluviam: ita Ansbertus in
Apocal. cap. iv, vers. 3. Cui adde *septimo*, iris
quae est semicirculus, significat Christum de coelo
descendentem ad terram, et rursum e terra
remanentem ad caelos. Denique significat regnum
Christi, quod in hac vita semiplenum est et im-
perfectum; sed in caelis complebitur hic circulus,
puta regnum Christi, dominans omnibus in om-
nem aeternitatem.

Tertio,
iris est
Verbum
carne vo-
latum: quia,
sicut sol in
nube irradians
facit iridem,
ita Verbum
in carne irradians
fecit Christum.

Tropologi-
cae tres
colores
iridis
sunt: et
des,
spes,
charitas.

Tropologicae, tres colores iridis significant virtutem
purgandi, illuminandi et perficiendi, quam
a Deo et angelis participant sancti Doctores;
secundo, color caeruleus est fides; viridis est
spes, rubicundus est charitas: quas iris, id est
Dei misericordia, depulit in homines, ut docent

Viegas, Ribera, Pererius et alii in *Apoc. iv, vers. 3*.
Anagogice, iris, quo colore est aqueo et igneo,
signum est uti diluvi facti, ita et conflagra-
tionis mundi future. Ita S. Gregorius, homil. 8
in *Ezech.* Rursum, iris que formam habet arcus,
itaque belli speciem ostendit, significat iudicium
universale, inquit Richardus Victorius in *Apoc.*
cap. iv, in quo virebunt iusti per gloriam aeternam,
sed rubebunt impii per ignem gehennae. Duo
iridis cornua sunt misericordia et veritas,
sive iustitia; hinc Christus iudex pingitur insidere
iridi: sedebit enim in nube gloriosa, qualis est
iris.

16. ET VIDEBO ILLUM (arcum, puta iridem), ET
RECORDABOR FOEDERIS. — Ergo et nos vicissim quoties
videmus iridem, recordemur diluvi et cata-
clysmi, qui orbem et peccatores perdidit; recordemur
et pacti divini, Deoque nostro pro hoc
pacto gratias agamus, illi grati et obsequentes
simus. Denique dicamus: Si tam speciosa et varia
est iris, quam speciosus et varius est Deus Deique
domus?

18. PORRO CHAM IPSE EST PATER CHANAAN. — Me-
minit hic Moses Chanaan, ut viam sibi sternat ad
maledictionem Chanaan, qua propter Cham pa-
trem a Noe mulctatus est vers. 25. Addit *secundo*
S. Chrysostomus, Cham solum interperantem
in arca, tempore diluvii genuisse Chanaan, ideoque
ejus hic mentionem fieri. Verum alii omnes con-
trarium docent; imo ipsa S. Scriptura docet octo
tantum animas (puta Noe cum tribus filiis, et
singulorum uxoribus) per arcam salvatas esse,
I *Petri iii, vers. 20*. Rursum Chanaan natum
esse post diluvium docet ipse Moses, cap. x,
vers. 1 et 6.

In egressu ergo Noe ex arca, de quo hic loquitur
Moses, necdum ex Cham genitus et natus erat
Chanaan; dicitur tamen Cham pater Chanaan,
quia ex Cham natus erat, et tempore Moysis,
qui haec scribit, jam natus erat Chanaan et Chan-
anaei, quos Hebraei ex Sem oriundi subegerunt
et vastarunt, *g. d.* Ex Cham natus est Chanaan,
tanquam mali corvi malum ovum: qui enim
Cham: bonum generaret filium, qui bono patri ne
quam filius, atque naturae et eruditionis degener
exlitterat? Ita S. Ambrosius et Theodoratus. Unde
et Cham irrisio, qua patrem Noe irrisit, punita
fuit in Chanaan filio, dum ejus posterum Chanaanem
servitute et vastitate a Josue et Hebraeis, qui fue-
runt posterum Sem, mulctati sunt. Ita S. Ambrosius,
lib. *De Arca et Noe, xxviii*, ubi mystice: Cham,
inquit, id est calor, pater est Chanaan, id est
turbationis aut potius contritionis et contractionis;
qui enim calet, continuo movetur et perturbatur,
omniique perturbat et confringit.

19. TRES ISTI FILII SUNT NOE, ET AB HIS DISSEMI-
NATUM EST OMNE GENUS HOMINUM. — Errant ergo, qui
plures quam tres, numerant filios Noe, ut Berossus
Annianus et Chronica Germaniae, quae Tuisconem,
Germani, asserunt

Anagogice,
oe, hic
signifi-
cat dum
judicet,
in quo
Chanaan
sedebat
in iride.

Ver. 18.
An cha-
naan na-
tus in
arca?

Quid
Cham
pater
Chana-
an?

Ver. 19.

Tribus
non fuit
filius
Noe:
Noe post
diluvium
contem-
pans.

Ver. 20.

Moraliter,
de
agricul-
turae di-
gnitate
et fructu-
ta.

filium fuisse Noe; rursum, Noe post diluvium
triginta alios genuisse filios, eosque ex Titea
uxore vocasse Titanas. Ex hoc loco ergo videtur
Noe post diluvium jam fractus et senex, utque
melius vacaret Deo, veneris perlassus, abstinuisse
usu conjugii, ideoque nullas alias genuisse proles:
ab hisce enim tribus omnes homines prognati
sunt. Contrarium sentit Cajetanus et Tornicellus,
scilicet Noe post diluvium alios genuisse filios, a
quibus quoque gentes propagatae sint; hos tres
tamen solos hic nominari, quod illi hujus disse-
minationis in gentes illustiores fuerint principes,
et capita primarum gentium. Verum prius quod
dixi, conformius est verbis Scripturae, que vix
alium patiuntur sensum; clare enim sic habent:
«Ab his disseminatum est omne genus hominum
super universam terram.»

20. COEPIIT NOE VIR AGRICOLA EXERCERE TERRAM (1).
— Hebraice est *וַיִּבְרַח נֹחַ אֶת הָאֲדָמָה* *noach isch ha-*
adama, cupit Noe esse vir terrae, id est, esse agricola,
cepit post diluvium terram jam siccitatem colere et
exercere, *g. d.* Rediit Noe ad agriculturam, qua ante
diluvium usi sunt homines, jussu Dei, *Genes. ii, 15*, et cap. iii, vers. 17; id-
que diligentius quam ante diluvium, quia dilu-
vium sua salsedine, acrimonia, penetratione et
inundatione primam terrae pinguedinem et bonitatem
exsuxerat et abluerat. Unde Pererius, Delrio et alii
opinantur Noe invenisse aratra, iisque per equos et
boves tractatis, vomere terram procidisse, cum
antea suis manibus et ligonibus homines terram
foderent et colerent.

Vide hic Noe patriarcham agriculturam vacan-
tem. Sic agricola fuit Sem, Japhet, Isaac, Jacob,
Esau, Moses, Booz, Gedeon; denique totus populus
Israel colebat agros, donec regem peteret, et
Samuel jussu Dei ei diceret, quod rex agros, vineas,
oliveta, optima tolleret, et daret ea servis suis,
sed et segetes eorum addecimaret, I *Reg. viii*.
Saul pastor fuit asinorum, David ovium, Elias
Eliseum ab aratro vocavit, et prophetam creavit.
Si Pontificum vitas excutias, plures reperies
agricultorum filios, uti fuere Sylvanii, Adriani,
Sylvestri, etc.

Cyrus Persarum rex, priscique imperatores Romani
agricolae fuerunt; unde Fabii, Lentuli, Pisones,
Cicerones, Vitellii, Porcii, Servii, Appii, Serophae,
agricolarum nomina, triumphali dignitate honorata
sunt. Audi Valerium Maximum: «Illi etiam praedivites,
qui ab aratro accerserantur, ut consules fierent,
voluptatis causa sterile atque aestuosissimum Pupiniae
solum versabant, deliciarumque ignari, vastissimas
glebas plurimo cum sudore dissipabant. Imo vero quos
pericula republicae imperatores asserabant, angustia
rei familiaris bubulcos fieri coegit.» Romulus et
Remus, Diocletianus, Justinus, reges

(1) Totam hanc pericopen, *Gen. ix, 18-37*, egregie
illustravit Meignan, op. cit. pag. 258 seqq.

et imperatores, sequae ac pastores et agricolae fuerunt.
Arcades mortalium omnium antiquissimos se
venditantes, pastores et agricolas fuisse historia
testantur; audi Poetam:

Pan (Deus Arcadum) curat oves omnique magistras.

Graeci Protea et Apollinem pastorem Admeti regis
Thessaliae fuisse fatentur, una cum Mercurio et
Argo.

Phrygii, pastores Paridem, Priamum, Anchisen
aliosque agnoscunt. Numidae, Georgi, Scythae,
Nomades hanc vitam volunt, non aliam. Regum
cura occupata fuit non solum agriculturam exercitio,
sed libris etiam quasi artem complexi sunt, ut
Hiero, Mithridates, Philometor, Attalus, Archelaus;
et duces, ut Xenophon, Syllanus, Cato, Plinius,
Terentius Varro; a villa in senatum vocatus est
Curius, alicque senes. Attilium vocantes ad imperium
Romanum, eum semen spargentem invenerunt. Nec
fuit eis rubori, eburneo scipione deposito, parta
victoria et pace, ad sivam aratri reverti. Agriculturam
enim exercitum, primo, est a natura et a Deo
institutum; secundo, mignam habet amoenitatem;
tertio, sanitatem tuetur, et corpus roborat; quarto,
valet ad meditationem caeli, siderum, pluviae,
arborum aliarumque rerum naturalium; seceto,
valet ad contemplandum colendumque Deum;
inde prisca festa, Cerealia, Floralia, Vinalia,
Sementina, Agnalia, Palilia, Charistia, etc.

ET PLANTAVIT VINEAM. — Nota, vitem ante dilu-
vium fuisse; unde enim alias eam habuisset Noe?
sed hucusque vitis videtur silvestris, inculta, et
hinc inde sparsa fuisse, ex eaque non vinum ex-
pressisse homines, sed tantum uvas comedisse.
Noe vero arte vitem excoluit, plantavit, in vinea
distribuit, et primus ex uvis vinum expressit;
nam nesciens vim vini, utpote antea non visi, nec
cogniti, ex eo inebriatus est. Ita S. Hieronymus,
lib. I *Contra Iovinianum*.

Notat S. Chrysostomus Noe ex vite vinum ex-
pressisse, ut eo suum et aliorum hominum post
diluvium morem, labores et infirmitatem leniret
et roboraret; vinum enim roborat et lenificat
cor hominis. Atque hinc Berossus Annianus censet
Noe eundem esse cum Jano; dictumque esse Ja-
num, id est vitiferum, vel potius viniferum, ab
Hebraeo *יָיִן* vel *יֵינ*, id est vinum: hinc et Ja-
nus pingitur bifrons, quia Noe vidit tam seculum
quod erat ante diluvium, quam quod fuit
post illud. Unde Ovidius, I *Pastor*:

Jane biceps anni tacite labentis origo,
Solus de superis qui tua terga vides.

Apposite gesta Romanorum symbolica, sym-
bolice fingunt Noe miscuisse villi et vino sangui-
nem quatuor animalium, puta simiae, leonis, porci
et agni: quia vinum inebriat et ebrios alios facit
moriones, quasi simias; alios pugnaces et crude-

Noe rec-
invenit
vitam.
ad
viniis

Jano,
id est
vinifer
putatur
esse Noe:
cur bi-
frons?

Noe tri-
cavit
vini
sangu-
nem et
simiae,
leonis,
porci,
loca,

porci, et les, quasi leones; alios lubricos et fodos, quasi porcos; alios mites, blandos et pios, quasi agnos.

Vers. 21. **NE** haec Noe non fuit peccatum, saltem mortale; quia nesciens vim vini, et inexpertus, illud largius bibit. Ita S. Chrysostomus et Theodoretus. Perperam ergo Calvinus et Lutherus ebrietatem hanc tribuunt intemperantiae Noe, quae erat inexpertitia. Aliter nonnulli, q. d. Inebriatus, id est exhilaratus est. Unde S. Ambrosius, juxta Septuaginta: « Non dixit, ait, vinum bibit, neque justus vinum ebriabit, sed de vino, hoc est de ejus potione, libavit. Ebrietatis itaque species gemina est, una quae titubationem corpori afferat atque ejus supplantat vestigia, sensumque perturbet; altera quae mentem virtutis vaporet gratia, et omnem infirmitatem videatur avertere; de qua *Psal. xxii*: « Et calix meus inebrians quam preciarus est! »

Vide hic et admirare priscorum abstinentiam; omnes enim a condito mundo usque ad diluivium, per 1600 annos, vino aequae ac carne abstinentur, adeoque valde longaevis ac sapientes fuerunt; vixerunt enim ad 900 annos.

Moraliter, abstinentia prodest sanitati. Et castitas. Ubi nota primo: Abstinentia plurimum prodest primo, sanitati et longevitati; consumit enim noxios humores, spiritusque vitales purificat et exacuat; secundo, castitati et virtuti; subtrahit enim nimium sanguinem, succum et spiritus qui venerem, iram aliasque passiones fovent et suscitant.

Et sapientia. Nota secundo: Sobrietas naturaliter confert ad scientiam, tum quia sanitatem tuetur, et vitam prolongat; tum quia caput facit serenum, spiritusque animales facit liberos et puros, aptosque ad speculationem et meditandum; tum quia anima (quae una est in homine, eademque simul est vegetativa, sensitiva et rationalis) limitata est virtutis et activitatis, ideoque quo minus occupatur cibo cibique concoctione, digestionem ac egestionem, eo magis intendere potest et solet studio et contemplationi, in eamque totam vim suam exercere. Hinc Salomon, *Eccle. ii*: « Cogitavi, ait, in corde meo abstrahere a vino carnem meam, ut animam transferrem ad sapientiam, devitare enim stultitiam. » Et Isaias, cap. xxviii: « Quem docebit scientiam, et quem intelligere faciet auditum? Abbaetatos a lacte, avulsos ab uberibus. »

Exemplum. Ita abstinentes Enos, Henoch, Mathusalem, Noe, sapientissimi fuerunt. Noe enim totius mundi fuit reparator, instructor et gubernator. Ita Nazareus et Rechababae a sapientia, aequae ac abstinentia commendantur. Ita Moses et Elias jejunio 40 dierum sapientiam et visionem Dei meruerunt. Ita Judith, Esther, Machabaei sapientiam illam et fortitudinem, qua Holofernem, Aman et Antiochum prostraverunt, adepti sunt. Ita Joannes Baptistam abstinentia, quasi Angelus evasit. Ita Paulus primus Eremita, Antonius, Hilarion, et tot Anaachoretarum et Monachorum examina vitam, quasi

angeli terrestres, in abstinentia, contemplatione et sapientia longevam duxerunt, vixeruntque centum et amplius annos. Ita cenobitae olim, teste S. Hieronymo, perpetuo jejunabant, aquam bibentes, et solum panem cum leguminibus et olivibus manducantes.

Audi et Gentiles. Tradit Xenophon antiquos Persas ad panem nil nisi nasturtium adhibere solitos, tumque florerent sapientia et virtute bellica, orbisque imperium tenerent per 200 annos, scilicet a Cyro ad Darium, qui per delicias et vina imperium cum vita perdidit.

Chære demus Stoicus tradit priscos Aegypti sacerdotes carne, vino, ovis et lacte semper abstinentes, idque ut purius, intentius et acius divinis rebus vacarent, ardoremque libidinis restringerent. Atque hi Aegypti fuerant sapientes et Astrologi. Esseni apud Judaeos vino et carne sibi interdicerent, totique orationi et studio sacrorum litterarum vacabant, de quibus mira narrat Josephus, Philo et Plinius; quinimo Porphyrius in libro *De Abstinentia ab esu animalium*, asserit pleuroscque ex eis divino afflatos spiritu vates existisse. Eubulus refert apud Persas tria fuisse Magorum genera, quorum primum (qui maxime sapientes et eloquentes existimabantur) praeter farinam et olera nihil esitabant. Bardanes Babylonius tradit Indorum Gymnosopistas solum arborum pennis, oryza et farina vivere. Epicurides in Aetia Jovis vates, carne et coctis omnibus abstinent. Socrates virtutis studiosos hortabatur, ut abstinentiam coherent, et delicias vultu Sirenes respuerent; ideoque rogatus quare ab aliis hominibus differret, ait: « Alii vivunt ut edant; ego vero edo ut vivam. » Iseus Assyrius, teste Philostrato, interrogatus quanam essent epulae suavissime, respondit: « Ita curare desii. » Xenocrates tria tantum praecepta in templo Eleusinae mansisse dixit; scilicet primo, venerandos esse deos; secundo, honorandos esse parentes; tertio, abstinendum esse a carnibus. Plinius ait vinum esse cicutam hominis; et Seneca ait ebrietatem esse voluntariam insaniam, Epicurus, licet voluptatis patronus, asserit ad jucunde et suaviter vivendum, tenuitatem victus conferre plurimum. Et in Epistolis suis testatur se aqua tantum et pane vesci solitum. De abstinentia Pythagorae, Anaximandri, Diogenis, Apollonii Thyanaei mira habet Laertius, Plutarchus et Philostratus. Plura vide apud S. Hieronymum, lib. *II Contra Jovinianum*, et Plutarchum in duabus orationibus de usu carnis.

Et nudatus est in tabernaculo suo, — ut solent dormientes, et ebrii praestitu disjocere tegumenta, seque nudare. Ita Theodoretus.

22. QUOD CUM VIDISSET CHAM, PATER CHANAAN. — Tradunt Hebraei et Theodoretus hic fieri mentionem Chanaan, eo quod Chanaan puer, doli tamen capax (forte enim 10 circiter erat annorum), primo viderit Noe avum suum nudatum, eum-

Gent. IIam.

Vers. 23.

23. OPERUERUNT VERENDA PATRIS SUI. — « Ne paterna reverentia vel ipso minneretur aspectu, » ait S. Ambrosius, lib. *De Noe*, cap. xxxi. Ad illudque ex Cicero, lib. *I Offic.*: « Unde etiam Romae vetus fuisse usus dicitur, ne filii cum parentibus, et maxime puberes, intrarent lavacrum. » Ita tropologicè tegenda esse parentum spiritualium, et Ecclesiasticorum peccata, docet S. Gregorius, lib. *XXV Mor.* cap. xii; et suo exemplo docuit Constantinus Magnus in concilio Niceno, dum chartas accusationum contra aliquos Episcopos sibi oblatis combustis, dicitans: « Si Episcopi alicujus stuprum videret, facinus id se suo paludamento oblecturum, ne flagitii ejus aspectus eos, qui ipsum cernerent, ulla ex parte laederet: » uti refert Theodoretus, lib. *I Hist.*

Allegorice, S. Augustinus, lib. *XVI De Civitate* cap. ii et vi: Cham sunt Judaei et haeretici: hi invidet Noe, id est, Christum et Christianos.

Vers. 24.

24. EX VINO. — ex somno in quem eum vis vini concierat.

CUM DIDICISSET, QUAE FECERAT EI FILIUS SUUS MINOR. — Vidit enim Noe evigilans se tectum pallio non suo, sed alieno, scilicet filiorum, Sem et Japhet; causam ab eis quasivit; illi patri singula exquirenti mentiri non ausi, rem totam et Chami scelus pandunt, alias illud silentio pressuri.

FILIUS SUUS MINOR. — scilicet Chanaan, inquit Theodoretus, qui filius, id est nepos, erat Noe; unde mox Noe eidem maledicit. Verum omnes alii filium hunc intelligunt Cham: hujus enim scelus et impietas hic punitur. Addit S. Chrysostomus, et incontinentia, quod tempore diluvii in area sua sit conjugio, genueritque Chanaan; de qua re dixi vers. 18.

Nota: Cham fuit filius minor Noe, non quasi fuerit minimus omnium, uti aliqui volunt, sed quia fuit junior Semo: fuit enim Cham senior Japheto; Cham ergo medius fuit filiorum Noe, unde vers. 18 et alibi passim medius ponitur. Ita S. Augustinus, lib. *XVI De Civitate* cap. i, et Eucherius.

Vers. 25.

25. MALEDICTUS CHANAAN. — supple erit, quia Noe haec non tam maledicendi, vel imprecandi animo dixit, quam spiritu prophético praedixit

ea, quae posteris filiorum suorum erant eventura; unde explicans subdit: « Servus servorum erit. »

Nota: Per Chanaan hic Vatablus intelligit ipsum Cham, scilicet patrem impium ex filio impiissimo; unde et Gemadius, Diodorus et Origenes putant tunc, cum haec dixit Noe, necdum natum fuisse Chanaan. Verum contrarium verus est, scilicet simpliciter hic appellari ipsum Chanaan; causam ex Hebraeis dixi vers. 18. Unde S. Ambrosius, lib. *De Noe*, cap. xxx: « Et pater, inquit, in filio, et in patre filius redarguuntur, habentes stultitiae, nequitiae, impietatis quoque commune consortium. Nec poterat fieri ut bonum generaret filium, qui bono patri nequam filius, et naturae, et eruditionis degener exisset. »

Nota secundo: Alii filii Cham, puta Chus, Mesraim, Phuth hic non maledicuntur a Noe, sed solus Chanaan; nam soli Chanaanei, qui fuerunt posterii Chanaan, et aequae ut ipse impiissimi, leguntur excisi a posteris Sem, puta a Judaeis; vel eis servisse, ut patet in Gabaonitis, qui inter Chanaaneos dolo vitam ab Hebraeis obtinuerunt, a lege ut eis servirent quasi vilissima mancipia; hoc enim significat *servus servorum*. Ita Rupertus.

Adverte Mosen haec omnia propter Chanaaneos a Judaeis expellendos scripsisse; parat enim hic viam suae historiae de expeditione et protectione Hebraeorum in Chanaan, datque occasionem et causam, ex qua configit, Dei voluntate, Judaeos per se et per Josue occupare Chanaanem, videlicet impietatem Cham et Chanaan, quam imitati sunt Chanaanei, ideoque ex Chanaan sunt expulsii.

Hinc patet tertio, Cham et Chanaan hic puniri in suis posteris, puta Chanaaneis, qui paternae impietatis fuerunt imitatores et heredes. Vide hic quam infelices sint ii, qui habent impios parentes et praecceptores! Merito Plautus gratias agebat naturae, sive Deo, primo, quod hominem; secundo, quod marem; tertio, quod Graecum; quarto, quod Atheniensem; quinto, quod tempore Socratis, a quo instrui posset, se genuisset.

Moraliter S. Ambrosius: « Manebat, ait, ante vini inventionem omnibus inconcussa libertas; nemo sciebat a consorte naturae suae obsequia servitutis exigere: non esset hodie servitus, si ebrietas non fuisset. »

SERVUS SERVORUM. — id est servus infimus et vilissimus. Nota poenam peccati esse servitutem; hinc et servi facti et dicti sunt a servando, quod bello capti, cum possent occidi quasi hostes et nocentes, ex quadam indulgentia in vita servarentur servi, sive ad serviendum. Rursum qui noluit esse filius reverens, puniunt ut fiat servus; justum enim est ut servili subjectione prematur is, qui filialem suavemque ac naturalem subjectionem, seu servitum, violare non erubuit (1).

(1) De effectibus hujus Noachicae in Cansan maledicendi.

Ridet Calvinus hic Papam, quod ex maledictione hae Chami sumpsit sibi titulum, « Servus servorum. » Sed errat; non enim Papa absolute se vocat servum servorum, sed, ut recte notat Rupertus, cum addito, « Servus servorum Dei; » idque facit ex pia animi submissione; non ergo ex impio Chamo hoc nomen sibi sumpsit Pontifex.

Vers. 26. **BENEDICTUS -OMNINO DEUS SEM.** — Est hebraica metalepsis; ex consequente enim intelligitur antecedens, puta ex benedictione Dei intelligitur ipsa benedictio Sem; hisce enim verbis Noe, uti Cham maledixit, ita benedixit non tantum Deum, sed etiam Sem et Japhet. Sensus ergo est, *g. d.* Deus tanta benedictione et copia, tum frugum, tum sapientiae, pietatis, religionis, gratiae et cultus Dei cumulat Sem, ejusque posteror, ut quisquis tam liberalem, dicatque: Benedictus sit Deus, qui semper est Deus, Dominus, pater ac provisor Sem ejusque posterorum, qui semper suis beneficiis ostendit, quod sit Deus, tutor et curator Sem et suorum. Ita Lipomanus, Cajetanus et alii. Haec benedictio completa est in Iudeis, qui orti sunt ex Sem. Disce hic cum Noe, ad omnia bona et fausta, erumpere in laudem et benedictionem Dei.

Moraliter, recte notat Pererius, *Eclesiastico*, III, novem bona a Deo promitti filiis bonis, qui parentes honorant. *Primum* est, opes, tum temporales, tum spirituales: « Sicut, ait, qui thesaurizat, ita qui honorificat matrem suam. » *Secundum*, quod talis filius felix erit in suis pariter filiis: « Qui honorat patrem, jucundabitur in filiis. » *Tertium*, quod preces ejus exaudiet Deus: « In die orationis suae exaudietur. » *Quartum*, quod longaevis erit: « Qui honorat patrem, vita vivet longiore. » *Quintum*, quod stabilem habeat familiam et posteritatem: « Benedictio patris firmat domos filiorum. » *Sextum*, quod erit gloriosus: « Ex honore patris gloria filii; » sive quia pater honoratus reddit filios gloriosos, sive quod filius honorans patrem comparat sibi gloriam apud omnes. *Septimum*, quod in tempore tribulationis ab ea liberabitur a Deo: « Eleosynas patris non erit in oblivione, et in die tribulationis memor erit tui. » *Octavum*, quod peccata ei remittentur: « Sicut in sereno glacies, ita solvantur peccata tua. » *Nonum*, quod a Deo benediceatur, id est omni bonorum copia cumulabitur: « Honora, inquit, patrem tuum, ut superveniat tibi benedictio a Deo, et benedictio illius in novissimo maneat. »

Vers. 27. **DILATET DEUS JAPHET.** — In hebraeo pulchra est allusio ex etymo nominis Japhet, scilicet tionis conf. Lenormant, *Introduction à l'histoire de l'Asie occidentale*, pag. 189, 226 seqq. et 330-4; Meignan, op. cit. pag. 214 seq. Forsan et hujusce maledictionis quasi sensu admittitur Hamibal, recepto Asdrubalis fratris capite a Romanis truncato, exclamasse fortur: « Agnosce fortunam Carthagini! »

לפת דילת דוס ליתא יפת אלהים ליתא, *g. d.* « Dilatet Deus dilatatum. » S. Augustinus veritit, *lettifoot*; Cajetanus et Eogabinius, *condecoret*, vel *venustum faciat* Deus ipsum Japhet.

Nota: Japhet (quem Gentiles vocant Japetum) deducitur a פת *pata*, id est suadere, pellicere, persuadere; sed in *hiphet* (uti hic est) significat dilatare, uti vertunt hic Septuaginta, Chaldaeus, noster Interpres, Vatablus, Mercerus, Pagninus et alii. Japhet ergo non tam venustum quam dilatatum significat. Frustra ergo se torquent Graeci, qui Japhet nomen Hebraeum deducunt a Graeco ἰατρὸν, id est *ludere*, aut ab ἰατρία, id est *mederi*, aut ab ἰατρὰ καὶ πύραυλον, id est *emittere et volare, g. d.* Emittat Deus, et volare faciat Japhet per latitudinem terrae. Jam sensus est, *g. d.* Japhet posteritas dilatet se, si quae plurima, ita ut latissimas et amplissimas occupet regiones, adeo ut diffundat se in sortem et habitationem posterorum Sem. Id ita contigisse patet ex cap. seq., et ex S. Hieronymo hic in *Quaest. hebr.*, atque ex Josepho lib. I *Antiq.* VI. Ex quibus constat posteror Japhet occupasse Europam, et partem Asiae Septentrionalem ad Occasum vergentem, a Tauro et Amano monte usque ad Tanaim; posteror vero Cham occupasse partem Meridionalem Asiae, ab Amano et Tauro, scilicet Aegyptum, et partem Syriae, atque totam Africam; posteror vero Sem occupasse Asiae partem Orientalem, ab Euphrate usque ad Indicum Oceanum: vide Ariam Montanum in suo *Apparatu*, in Phaleg, sive de Primis gentium originibus.

Allegorice, et praecipue prophetatur hic Ecclesia Gentium dilatanda, coadunanda Iudeis in Christo et Christianismo; nam ex Japhet orti sunt Gentiles; ex Sem vero orti sunt Iudaei et Christus, qui primi habuerunt Dei templum, cultum et Ecclesiam, in quam deinde Gentiles transtulit Christus, ex utrisque faciens unam Ecclesiam, ejusque amplitudinem et caput ex Sem, id est ex Jerusalem et Iudaeis, in Japhet, id est Romam ad Gentiles transtulit. Ita S. Hieronymus, Chrysostomus, *hom.* 29, et Rupertus, lib. IV, cap. xxxix; unde ex Hebraeo sic apposite veritas, *pelliceat*, vel *persuadeat* Deus Japheto (Gentibus ex Japhet oriundis) ut habitet in tabernaculis Sem, puta in Ecclesia Christi, qui ex Iudaeis et Sem est oriundus. Est hic ergo prophetia clara de vocatione Gentium ad Christum. Hebraeum enim פת *pata*, proprie significat allicere, blandiri, persuadere.

ET HABITET IN TABERNACULIS SEM. — Aliqui, ut Theodoretus, Lyranus, Abulensis, hic repetunt nomen, non Japhet, sed Deus, *g. d.* Deus habitet in tabernaculis Sem; ita factum est: nam inter Semitas, puta Iudaeos, habitavit Deus in tabernaculo et templo. Rursum ex Semitis natus est Christus Deus: ex illis enim Verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Unde Chaldaeus veritit, et habitet divinitas in tabernaculis Sem. Chaldaeum enim שכינה *sechina* significat requiem, quo no-

Japhet, sive Japetum, idem est quod dilatare

Sem Asiaticum, Cham Africanum, Japhet Europaeum occupavit

Prophetia de vocatione Gentium: haec enim ortus sunt ex Japhet.

Quod Chaldaeus

mine Hebraei praesentiam divinitatis in tabernaculo, super arcam in propitiatorio habitantis et quiescentis significant. Hinc et *sechina* vocatur Spiritus Sanctus, qui in Prophetis aliisque Sanctis requiescit, ait Elias Levita. Unde ex Chaldaeo ita quoque veritas: « Et Spiritus Sanctus, sive ipsa sanctitas, requiescat in tabernaculo Sem. »

Secundo aptius et verius, *ei habitet* referas ad Japhet; nam Semum Deus jam ante benedixit: hic ergo non Semum, sed Japhetum benedixit. Jam per tabernacula Sem Delrio, Pererius et alii ad litteram intelligunt Ecclesiam. Verum quia haec omnia ad litteram spectant dilatationem et propagationem posterorum Japhet; hinc potius ad litteram, proprie dicta tabernacula hic accipias, et per ea sensu allegorico (qui tamen litterali hic praevalet, magisque quam litteralis intentus est a Spiritu Sancto) intelligas Ecclesiam, eo sensu quem dedi paragrapho praeced.

Vers. 28. **VIXIT NOE POST DILUVIUM TRECENTIS QUINGENTA ANNIS.** — Ergo cum Abraham, ut patebit cap. seq., natus sit anno 292 a diluvio, sequitur Abraham natum esse vivente adhuc Noe, et cum eo vixisse 38 annis. Vidit ergo Noe turrim Babel, vidit et omnes peno posteror suos corrumpere vias suas, et ad idololatriam deflectere: quantumvis ipse Noe, teste Epiphanio, a suis filiis exegisset jururandam, de servando vero veri Dei cultu et mutua concordia. Vidit ergo Noe mundum plenum hominibus, iisque impiis: vidit et ingemuit.

Notandum enim hic est, his trecentis annis post diluvium, miram hominum propagationem esse factam. Philo lib. *Antiq. Biblic.*, tradit Noe, paulo ante mortem, numerasse omnem suam sobolem, ex se proseminatam spatio 330 annorum quibus vixit post diluvium, ac invenisse filios et nepotes, per Japhet ex se descendentes, centum quadraginta millia, ducentos et duos, praeter mulieres et pueros. Ex Cham vero, ducenta quadraginta quatuor millia, et nongentos. Ex Sem vero pauciores numerat; sed videntur aliqua ciphrae posterorum Sem deesse in ejus codice. Omnibus ergo computatis, facile vidit ex se progenitos homines ad nongenta millia, et amplius. Quantus hic filiorum et nepotum exercitus! quantus patriarcha Noe! Verum liber ille dubiae est fidei, tum quia Eusebius, lib. II *Hist.* cap. xviii, et S. Hieronymus, lib. *De Veris illustr.*, ac Bellarminus, lib. *De Script.* *Eccles.*, ubi recensent opera Philonis, hujus libri non meminerunt; tum quia stylus libri diversus est a stylo Philonis; tum quia liber iste multis narrationibus apocryphis

scatur. Ita Sixtus Senensis, lib. IV *Bibliot.* in *Philone*, et ex eo noster Possevinus, Numerus tamen quem ex eo recensui, credibilis est, imo justo minor videtur; nam, ut ex Ctesia narrat Diodorus lib. III, Ninus, monarchia Assyriorum conditor (cujus 43 imperii anno natus est Abraham, ait Eusebius), habuit in exercitu suo peditum decies septies centena millia, equitum vero ducenta millia: ad haec currus falcatos ad decem millia et sexcentos. Ex adverso Zoroastres, rex Bactrianorum, contra Ninum comparavit exercitum quadragintorum millium. En in utroque exercitu erant tum vicies ter centena millia hominum, quos omnes videre potuit Noe pater, omnium; tunc enim adhuc vivebat. Nec id mirum: tunc enim homines habebant plures uxores, et toti vacabant generationi.

Rursum adverte hic fidem et cultum Dei, ab initio mundi per annos 2108, propagari et tradi potuisse per manus trium hominum, scilicet Adam, Mathusalem et Sem; nam Adam vidit Mathusalem, hic vidit Sem, Sem vidit Jacobum, qui natus est anno mundi 2108, qui fuit annus a diluvio 432. Sem enim vixit post diluvium 300 annis, ut patet cap. xi, vers. 11; potuit ergo Sem videre Jacobum. Denique tradunt Hebraei, Noe cum Sem ex Armenia rediisse in veterem patriam, id est, ad loca vicina Damasco; ibique condidisse regnum et pontificatum Salem, eumque tradidisse filio suo Sem, qui alio nomine dictus sit Melchisedech. Sed cap. xiv ostendam Sem non fuisse Melchisedech.

Addit Berosus Annianus lib. III, Noe, postquam arca condisit in montibus Armeniae, ibidem habitasse, atque Armenos docuisse agriculturam, astrologiam, sacros ritus et caeremonias colendi Deum, ac denique multa secreta rerum naturalium; indeque profectum esse in Italiam, ibique docuisse homines tum pietatem, tum Physicam et Theologiam (quodque ideo ad Italiam appellatus sit pater deorum et anima mundi), ac tandem ibidem esse mortuum. Verum aerosus hic Annii de suppositione suspectus est.

Symbolice S. Ambrosius, lib. *De Noe*, cap. xxxii: « In trecentis annis Noe, inquit, crucem Christi significari certum est (Tau enim Graecis index trecentorum, formam habet crucis), ejus typo justus a diluvio liberatus est. In quingenta, jubileus est numerus remissionis, quo Spiritus Sanctus missus a celo est, gratiam humanis peccatoribus infundens. Perfecto igitur numero remissionis et gratiae, justus curriculum vitae hujus implevit. »

Fides per tres homines propagata ad annos 2108.

De Noe vita et morte ex Beroso.

CAPUT DECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Catalogus filiorum et posterorum Japhet vers. 2, et Cham vers. 6, et Sem vers. 21, eorumque per orbem partitio. Ex his enim posteris celeberrime gentes ortae et nominatae sunt.

1. Hæ sunt generationes filiorum Noe: Sem, Cham et Japhet: natiq; sunt eis filii post diluuium. 2. Filii Japhet: Gomer, et Magog, et Madai, et Javan, et Thubal, et Mosoch, et Thiras. 3. Porro filii Gomer: Askenez, et Riphath, et Thogorma. 4. Filii autem Javan: Elisa et Tharsis, Cettim et Dodanim. 5. Ab his divisæ sunt insulæ gentium in regionibus suis, unusquisque secundum linguam suam et familias suas in nationibus suis. 6. Filii autem Cham: Chus, et Mesraim, et Phuth, et Chanaan. 7. Filii Chus: Saba, et Hevila, et Sabatha, et Regma, et Sabatacha. Filii Regma: Saba et Dadan. 8. Porro Chus genuit Nemrod: ipse cepit esse potens in terra, 9. et erat robustus venator coram Domino. Ob hoc exivit proverbium: « Quasi Nemrod robustus venator coram Domino. » 10. Fuit autem principium regni ejus Babylon, et Arach, et Achad, et Chalanne, in terra Senaar. 11. De terra illa egressus est Assur, et edificavit Niniven, et plateas civitatis, et Chale. 12. Resen quoque inter Niniven et Chale: hæc est civitas magna. 13. At vero Mesraim genuit Ludim, et Ananim, et Laabim, Nephtuim, 14. et Phetrusim, et Casluim: de quibus egressi sunt Philistiim et Capthorim. 15. Chanaan autem genuit Sidonem primogenitum suum, Hethæum, 16. et Jebuseum, et Amorrhæum, Gergesæum, 17. Hevæum, et Aracæum, Sinæum, 18. et Aradium, Samaræum, et Amathæum: et post hæc disseminati sunt populi Chanaanæorum. 19. Factique sunt termini Chanaan venientibus a Sidone Geraram usque Gazam, donec ingrediaris Sodoman et Gomorrhæum, et Adamam, et Seboim, usque Lesa. 20. Hi sunt filii Cham in cognationibus, et linguis, et generationibus, terrisque et gentibus suis. 21. De Sem quoque nati sunt, patre omnium filiorum Heber, fratre Japhet majore. 22. Filii Sem: Ælam et Assur, et Arphaxad, et Lud, et Aram. 23. Filii Aram: Us, et Hul, et Gether, et Mes. 24. At vero Arphaxad genuit Sale, de quo ortus est Heber. 25. Natiq; sunt Heber filii duo: nomen unum Phaleg, eo quod in diebus ejus divisa sit terra: et nomen fratris ejus Jectan. 26. Qui Jectan genuit Elmodad, et Saleph, et Asarmoth, Jare, 27. et Aduram, et Uzal, et Decla, 28. et Ebal, et Abimael, Saba, 29. et Ophir, et Hevila, et Jobab, omnes isti, filii Jectan. 30. Et facta est habitatio eorum de Messa pergentibus usque Sephar montem orientalem. 31. Isti filii Sem, secundum cognationes, et linguas, et regiones, in gentibus suis. 32. Hæ familiae Noe juxta populos et nationes suas. Ab his divisæ sunt gentes in terra post diluuium.

2. FILII JAPHET (1). — Præponit Japhet, licet juniorem, Semo, quia breviter ejus prosapiam expedit, ut fuscus agat de posteris Cham et Sem, ex quibus orti sunt Chanaanæi et Hebræi, propter

(1) Hæc Rosenmuller: « Hoc caput geographiam continet antiquissimam, genealogie intertextam, pro Hebræorum omniumque Orientalium populorum more, qui, a pueritia genealogis memoria tenendis aduetti, in chronologia et geographia genealogiam adhibent. Nomina autem, quæ in hoc cap. occurrunt, non omnia virorum ac proprio vocabuli sensu filiorum nepotumque Noachi

quos maxime Genesim et Pentateuchum scripsit Moses; ideoque deinceps solos Semi posteros est enumeraturus. Nota: Japheth obijt Europa, Chamo Africa, Semo Asia. Vide dicta cap. ix, 27.

esse, sed gentium etiam urbiumque et regionum, jam ex eo liquet, quod multi in illis pluralis numeri leguntur (vers. 13, 14), nec verisimile est, patrem filii nomina pluralia indidisse (Cf. Car. Lenormant, *Introduction à l'histoire de l'Asie Occidentale*, pag. 296). Quædam et nominibus hoc cap. obviis, naturam regionumque terrarum et urbium indicant, in quibus ille gentes habitant

GOMER. — Ex hisce singulis post dispersionem quas contigit in turri Babel, singulæ ortæ sunt gentes; sed que ex quo, incertum est: afferam in singulis, quod probabilis est, sequarq; S. Hieronymum, Josephum, Isidorum, Ariam Montanum, qui exacte hæc tradit in *Phaleg*. Ex Gomer itaque orti et dicti sunt Gomari, sive Cimabri et Cimmerii, et ut Josephus, Hieronymus et Isidorus tradunt, Galatæ: Galatæ enim Cimabri fuerunt; nam qui Brenno duce in Asiam pertruperunt, Cimabri erant, et in Asia ac Græcia Gallogræci, a lacteo colore (γάλα enim græcis lac significat) sunt appellati; unde et Galatas Trevirensis lingua (que sane Germanica fuit, usos esse docet S. Hieronymus prefat. in *Epistola ad Galatas*: vide ibi dicta in proemio (1).

MAGOG. — Ab hoc orti sunt Getæ et Massagetæ, Scythicæ gentes, et Tartari, de quibus Ezechiel, cap. xxxviii et xxxix.

MADAI. — Illic post dispersionem Babel ivit in Mediam, et ab eo orti dictique sunt Medi, et terra Media.

JAVAN. — Ab hoc orti sunt Iones omnesque Græci, indeque Græcia primo dicta est Ionia. Ita Josephus (2).

THUBAL. — Ab hoc orti et dicti sunt Iberi quasi ibelli vel Tibelli. Iberi, inquam, tam Asiani juxta

runt, veluti Ægyptus, מצרים, quod quidem limites notare putant, quia hæc terra illic inter Asiam et Africam facit; *Sidon*, אשור, *venari, piscari*, ob piscium uberitatem; *סעיר*, *Damascena regio, proprie vallis*, quia Damascus in valle sita erat, etc. Ceterum in ea, que sequitur, geographia genealogica non omnes gentes, que tunc terram incolabant, sed eæ tantam recensentur, que Israelitis, Ægyptiis et forsitan etiam Phœnicis cognitæ erant. Et quidem de populis, qui proxima cognatione Israelitis attingebant, ut de Arabibus Joctanitis, paulo referat copiosius, deinde de colonis Ægyptiorum et Phœnicum, demique et de Europæ maritimis, que Phœnicum navigationibus patefacta erant, nonnulla dicit. De toto hoc cap. copiose et magna cum eruditione disputavit Sam. Bochartus in *Phaleg et Canaan*, sive *Geographia Sacra* (qua primùm Cadomi prodit 1646), cum qua conjugendum est J. D. Michaelis *Spicilegium Geographiæ extera Hebræorum post Bochartum*; atque Forsterus in *Epistolis ad J. D. Michaelis hujus Spicilegium... jam confirmantibus, jam castigantibus*. Quibus adde Volney, *Recherches nouvelles sur l'histoire ancienne*, Part. I, cap. vi et vii; Die *Völkerlass der Genesis, erläutert vom Feldhoff*, 1837; Schultess, *Das Paradies nebst Commentar über Gen. x.*

(1) Cf. Amédée Thierry, *Histoire des Gaulois*, tom. I, pag. 36 seqq.; tom. II, pag. 33 seqq.

(2) Septuaginta post *יוון* additum legisse videntur *והללתי* vertunt enim *והללתי* *והללתי* *והללתי*. Quod egregie cum originibus Græcis, quales ab Hevelæto, lib. I, cap. lvi seq. narratur, convenit. Ille enim dicit, Græcos, qui suis temporibus florebant, ex duobus diversis populis coisse, Ionibus, Pelasgicæ originis, lingua barbara utentibus, et Doribus, Græcæ loquentibus, ideoque *Ἕλληνας* dictis. Si igitur *והללתי* genuinum est, utriusque populi in Græcia habitantis mentionem Moses fecerit: *יוון* erunt Iones, *והללתי* *Hellenes*.

Pontum Euxinum, quam Europæi, puta Hispani: sive hi ex illis, sive illi ex his sint oriundi. Ita Mariana, Delrio, Olæster, Arias. Sic et nonnullas alias gentes ex iis que hic recensentur, ex Europa in Asiam, aut contra, translatas esse, sive ad militiam, sive ad coloniam, insinuat *Ezech.*, cap. xxxviii, ubi Asianis nominibus et populis jungit aliquos ex his, quos hic in Europa collocaimus.

MOSUCH. — Ab hoc orti et appellati videntur Moscovitæ, licet S. Hieronymus et Josephus a Mosoch ortos putent Cappadoces (3).

THIRAS. — Ab hoc orti sunt Thracæ, ut communiter docent Interpretes (4), licet Eugubinus a Thiras putet ortos esse Tyrios.

ASKENEZ. — Ex hoc orti sunt Tuiscones, qui postea a robore et virtute dicti sunt Germani vel Alemanni, quasi plane viri. Unde etiamnum Hebræi Germaniam hebraice vocant Askenez. Ita Olæster, Delrio et alii.

Verisimile est Askenez habitasse in Asia, juxta Medos (cum Medis enim vocatur ad exidum Babylonis, *Jeremie* li, 27), sed multos ex posteris transisse in Europam, ab eisq; ortos esse nostros Ascanios, sive Tuiscones, hoc est Germanos. Ita Tornielius anno mundi 1931, num. 21 (5).

RIPHATH. — Ab hoc ortos Paphlagones putat Josephus (6).

THOGORMA. — Ab hoc orti sunt Turei, qui Turcimanni vel Turgimanni vocantur: unde et Hebræi modo regem Turcarum vocant Togar; licet Josephus a Thogorma natos putet esse Phryges (7).

(3) Juxta Rosenmullerum et Lenormant, op. cit. p. 305, nominibus *Thubal* et *Mosoch* vix est dubium designari eos populos, qui a Græcis scriptoribus *Moschi* (*Mosianæ* a Xenophonte) et *Tibareni* vocantur, et tam in sacris, quam in exteris monumentis semper tanquam vicini populi junguntur. Obtinebant autem Moschi Cappadociam et montes a Phasi usque ad Pontum Cappadocium, unde illi montes Moschici appellabantur. Excipiebant esse Thibarenicæ gentes, que Cilicia et Iberia partem habitabant, Josepho et Strabone testibus.

(4) *Samech* et ξ permutatis, ut in alphabeta quod Græci a Phœnicibus acceperunt, in quo littera ξ occupat locum litteræ *Samech*. Inde a nonnullis Hebræorum Thraciæ *והללתי* per *Samech* scribitur.

(5) Ex Bocharti sententia, *ibid.* lib. III, cap. ix, *Ascenez* est Phrygia minor et Bithynia, quod in his regionibus fuit olim sinus Ascanius, lacus Ascanius, uris et regio Ascania, insula Ascania, Pontoque Euxino a postis nunquam nomen *ἄσκιον* datur, quod e vocæ *Ascenez* depravatium videtur. Hæc sententia, quantum non satis certis argumentis probata, cæteris verisimilior est.

(6) Nominis *Riphath* quis populus sit intelligendus, difficile dictu est, quoniam ipsa orthographia nominis dubia est: nam multi *Diphath* cum *dalet*, scribunt. Nec Josephus quo indicio sibi Paphlagoniam agnosceret visus sit, dicit. Si *Riphath* genuinum sit, possent cum Clerico et Lenormant *Riphath* intelligi, quos Pomponius Mela collocat ultra Arimphæos ad septentrionem, et pertinere eos ad orientalem Tanaisidis ripam scribit, lib. II, cap. ii.

(7) Per *Thogorma* Bochartus *Cappadociam* intelligit; sed melius placet sententia Michaelis, esse *Armenios* intelligendos. Cf. Mosen Chorenensem, *Armeniorum Historia*, lib. I, cap. ix.

VERS. 4. 4. ELISA. — Ex hoc Halos esse natos censet Targum Chaldæum; Pererius tamen ex Elisa putat natos esse incolas insularum Fortunatarum, quæ inde Elisie sunt dictæ (1).

THARSIS. — Ad hoc orti sunt Tarsenses, et vicini Cilices (2).

CETHIM. — Inde orti sunt Cithi, Cyprii et Cretenses (3). Unde Cyprus, Creta, et alie insule maris Mediterranei in sancta Scriptura vocantur Cethim.

DODANIM. — Multi ab hoc Rhodios deducunt quasi Dodanum sint Rhodanum, et dalet positum sit pro sibi simili littera resch. Alii tamen ab hoc Dodoneos in Epiro derivant (4).

VERS. 5. 5. AB HIS DIVISE SUNT INSULE GENTIUM — a secundum linguam suam, » ut sequitur; ergo post dispersionem factam in Babel id contigit est prolepsis. Nota: Hebraei omnes regiones, ad quas ex Judea navibus itur, vocant insulas, sive vere sint insule, sive non, sed terra continens, uti dixi *Jerem. xxv, 22* (3).

VERS. 6. 6. CHUS. — Ab hoc orti sunt Ethiopes (6), qui hinc se sua lingua vocant Cussios. Ita Septuaginta, S. Hieronymus, Isidorus et alii.

MESRAIM. — Ab hoc habitata et propagata est Ægyptus, quæ inde hebraice vocatur *Mesraim*, et etiamnum ab Arabibus et Turcis vocatur *Mesra*.

Nota: *Psal. cv, 22*, et *Psal. civ, 27*, et *Psal. lxxxv, 51*, Ægyptus vocatur terra Cham; unde videtur quod Cham, qui fuit filius Noe, et pater Mesraim, primus incoluerit Ægyptum, regnumque Ægypti administraverit, qua de causa Saturnus Ægyptus est appellatus, uti docet Berosius, lib. IV et V, et Diodorus, lib. 1. Hinc et nonnulli opi-

Cham
primus
incolerit
Ægyptum.

(1) *Elisa* haud dubie est Græcorum *Ellas*. Cf. Michaelis in *Spicilieg*, pag. 79; Lenormant, *ibid.*, p. 211 seq.

(2) Ita Hartmann; Volney, *Recherches Nouvelles*, tom. I, cap. xviii, et Lenormant, *ibid.*, p. 317. Alter Rosenmullerus: « תרשיש esse Hispaniam, a Tartesso, nobilissimo olim porta et insula, in Baetis ostio, dicta, solidis argumentis probavit Bochartus in *Phaleg*, lib. III, cap. vii, et Michaelis in *Spiciliegio*, Part. I, p. 82. »

(3) Ita Lenormant. כתיס Bochartus, *ibid.*, pro nomine *Italia* medie circa Romam habuit; Michaelis autem Macedoniae (Cf. *I Mach.* 1, 1; vii, 1) nomen fuisse existimat. Vid. Rosenmullerum ad h. l.

(4) Alii, Gallie Rhodanensis accolæ.

(5) Omnes illi populi, qui antea sunt memorati, Iapheth oriundi, illam sibi orbis terrarum partem diviserunt, quæ proprio nomine ארץ חוץ היא dicitur (ad litteram *habitationes gentium*, sed ex usu proprio geographice Hebræorum dicitur de regionibus earum gentium, quæ Hebræis Phœnicibusque barbaræ erant, complectiturque, præter maris Mediterranei insulas, Europam, Asiam nunc sunt, Mediam et Magogitidem, sive Scythiam veterum Græcorum), in terris eorum, scilicet populorum, quilibet juxta linguam suam, id est singuli populi habitant: et lingua diversi, secundum minores gentes, seu colonias, quarum quæque ad majorem aliquem populum referenda.

(6) Tum qui Arabiam primam incolere, tum qui postea, licet ante Mosis tempora, ex Arabia in Habosianam trajecerunt.

nantur Cham esse Hammon, sive Jovem Hammonium. Eodem enim sunt litteræ, eademque est vox Cham, sive Ham, et Hammon. Ita Theophrastus *vita humana* in voce Annonem. Vide dicta *Ezechielis* cap. vi, vers. 6. Patri Cham successit filius Mesraim, quem Berosus, et ex eo Annus Viterbiensis, putant fuisse eundem cum Osiri, qui celeberrimus fuit Ægyptiorum rex et deus, uxoremque habuit Isidem. Favet huic opinioni cognatio vocum Mesraim et Osiris, si ad Hebræam originem deducantur, abjectis litteris servilibus, in priore *mem*, in secunda *ateph cum chalem*; tunc enim Mesraim est Osiris. Verum alii aliud etymon dant Osiridis, uti dicam cap. xli (7).

PHUTH. — Ab hoc orti putantur Libyes et Mauritanii, apud quos est flumen, quod vocatur *Phuth*, et a Plinio, *Hist. Nat.*, lib. V, cap. 1, commemoratur.

CHANAAN. — Ab hoc ortos esse Chanaanæ clarissimum est.

7. SABA. — Duo Saba: primus hic, qui filius fuit Chus; is scribitur hebraice per Samech. Ab eo orti videntur Abyssini, quorum regia Saba dicta est, quæ postea a Cambyse, nomine sororis suæ vocata est Meroe, ex qua venit ad Salomonem regina illa, quæ Saba dicitur. Secundus Saba, filius fuit Regma; hic scribitur hebraice per schin. Ex hoc orti sunt Arabes Sabæi, de quibus dicitur: *Mittunt sua thura Sabæi*. Ita Septuaginta, *Psal. lxxix, 20*, et S. Hieronymus hic.

HEVILA. — Ab hoc orti sunt Getulii in Africa, inquit S. Hieronymus et Josephus. Rursus Hevilei qui habitantur in Hevila, juxta sinum Persicum, et juxta Amalecitas, I Reg. xv, 7. In hac Hevila habitavit et Ismael, filius Abrahæ, *Gen. cap. xxv, vers. 18* (8).

8. CHUS GENVIT NEMROD, — qui inter omnes filios Chus quasi princeps excellit (9). Apte voca-

(7) מצרים nomen, an sit origine Hebræum, an Arabicum, an Ægyptium, adhuc dubitatur. Forsterus ex Coptico MEXH-PH vult ortum esse, quod agrum solis denotat.

(8) סבתא haud diversum videtur a *Sabatha*, vel *Sabotha*, Arabia urbe, solis cultu celebris, ait Plinius, lib. VI, cap. xxvii. רעיקה vel est *Riegha*, Arabia urbis, ad sinum Persicum sita, quæ in Ptolomæi tabulis invenitur; vel est *Roama*, Arabia Felicis urbis, quam Barthelemy descripsit, et magnam mercaturam facientem. סבתא Bochartus *Samydam*, Caramaniam urbem, Stephano memoratam, esse autumat. Alii Zingias vertunt, quarum patria hodie *Zangheker* dicitur. סבה Sabæi esse videntur, qui Arabia Felicis partem ostio maris Persici et Caramanis proximam habitabant. דוד vix dubium esse *Daden*, urbem ad sinum Persicum sitam, quam in tabula Asiæ d'Anvilleana invenies extra ostium sinus Persici, haud procul ab ipso mari Indico.

(9) Hic, ut Michaelis notat, non populus aliquis, sed homo unicus, sive filius, sive nepos, Cuscho progenitori tribuitur; isque ita a reliquis, qui vers. præced. nominati erant, a Mose ipso distinguitur, ut jam ex hæ filiorum disjunctione suspicari necesse sit, eos, qui antea nominantur, non proprio verbi sensu filios, sed populos esse Cuscho ortos. Ita Rosenmullerus ad h. l.

VERS. 7.
Dignus
Saba.

VERS. 8.

Nemrod. tur hebraice *Nemrod*, id est *rebellis*, quia primus hic fuit tyrannus, qui alios oppressit et sibi servire coegit, fuitque Dei contemptor, ita S. Hieronymus, Josephus, Alcuinus et alii (1).

IPSE COEPIIT ESSE POTENS IN TERRA. — Septuaginta vertunt, *iste erat gigas*, scilicet tum mole corporis, tum robore, tum audacia, tum superbia et crudelitate, inquit S. Augustinus. Videtur ergo Nemrod fuisse primus post diluvium gigas. Rursus fuit ipse potens opibus et usurpatione domini; cepit enim tyrannice homines sibi subdere. Primus ergo in orbe princeps et rex fuit Nemrod, isque tyrannus, inquit Abulensis.

VERS. 9. 9. ET ERAT ROBUSTUS VENATOR CORAM DOMINO. — « Venator, » non tam ferarum, ut vult Vatablus, Cajotanus et Aben-Ezra, quam hominum; quia vi et insidiis homines captabat et opprimebat, vel spoliando, vel necando, vel in servitutem adducendo, quomodo Brasiliæ alique Indi etiam nunc homines venantur. Ita S. Augustinus, lib. *VI De Civit.* cap. iv, Lyranus, Abulensis et alii. Venator ergo idem est quod latro et prædo. Sic Aristoteles *de animalibus*, id est latrocinium, posuit inter genera venationum, et ex venatione ferarum facile dicitur venatio hominum. Unde Xenophon, lib. I *Pædæ Cypri*, narrat Cyprum suos Persas aptasse ad bellum, exercendo eos in venatione et cædo animalium; uti et priori seculo fecit Ismael Sophi, qui regnum Persici Turcis ademittit, et valde propagavit. Est enim venatoria exercitatio quasi bellorum et præliorum progymnasma.

CORAM DOMINO. — Septuaginta *ἔναντι Κυρίου*, quod S. Augustinus vertit, *contra Dominum*; unde Isidorus, lib. VI *Etymolog.*, tradit, quod Nemrod homines a Deo abductos ad idololatriam coegerit, videlicet ad cultum ignis in Chaldea, post dispersionem terris Babel. Verum non contra, sed coram Domino vertendum esse patet ex Hebræo למי *liphne*, id est coram Domino. Jam « coram Domino » idem est, quod revera, et eximio talis; utpote talis judicio Dei, qui falli non potest. Hinc Nemrod in proverbium abiit, ut de insigni tyranno dicitur, quod sit quasi alter Nemrod, venator et prædo. Addit Cajotanus « coram Domino » addi ad auxesin criminis; crimen enim gravius æstimatur, si commissum sit inspectante prætore.

Insuper alii tres novas afferunt expositiones. **Prima** est, « coram Domino » quia splendida victimas, quas venatu ceperat, Domino mactabat ad aras, inquit « ben-Ezra, Kimchi et Hebræi. **Secundo**, « coram Domino, » id est, ut homines ad civilem vitam et monarchiam, Dei nutu et be-

neplacito introductam, cogeret. **Tertio**, Melchior Canus, lib. II *De Locis*, cap. xv, « coram Domino, » id est sub dio, *q. d.* Nemrod homines quasi bestias per agros palantes, sub dio venabat, ac sub tecta et in civilem societatem contrahabat. Verum juxta hæ expositiones, Nemrod fuisset prudens et laudandus præceps; jam autem constat illum fuisse impium et tyrannum, Deique et religionis sancte contemptorem.

10. FUIT AUTEM PRINCIPIUM REGNI EJUS BABYLON. — Hinc notant passim Interpretes Nemrod hunc fuisse, vel antecessorem, et, ut Berosus Anniacus ait, patrem Jovis Beli, avum vero Nini, scilicet Saturnum primum; aut potius, ut S. Hieronymus, Augustinus, Eusebius, Pererius et alii censent, Nemrod hunc fuisse ipsumtunc Belum, qui fuit pater Nini. Nam Nemrod et Beli tyrannis, mores, tempus et regia Babel per omnia conveniunt; uterque fuit primus rex Babylonis, uterque fuit auctor idololatriæ, teste S. Hieronymo, Cyrillo, Pererio et aliis; ac primus Ninus filius jussit patrem Belum quasi Deum publice divinis honoribus coli; atque hinc ex Belo idola apud Hebræos, Syros et Phœnicæ vocata sunt bel, baal, banim: bel enim, vel baal, idem est, quod belus. Beli ergo proprium nomen fuit Nemrod, qui appellatus est antonomastice dictus est Bel, Baal et Belus, id est Dominus et Dominator: sicut etiamnum Turcæ et Tartari suum regem, Magnum Cham, sive Magnum Dominum appellant.

Hic ergo Belus fuit primus Jupiter, primus et communis Gentium Deus. Hinc et eidem Jovi Belo Semiramis, Nini uxor, templum magnificentissimum extruxit, teste Diodoro, lib. III, cap. iv, in quo erat sepulchrum Beli, magnitudine structuræ mirandum; erat enim stadii altitudine, teste Strabone, lib. XVI. Atque hæc fuit origo idololatriæ, sub annum trecentissimum a diluvio. Licet enim Tertullianus, lib. *De Idololatria*, putet idola fuisse ante diluvium, tamen Cyrillus, lib. I et III *Contra Julianum*, asserit idololatriam nobis notam sumpsisse originem post diluvium a patre regis Nini, quem ipse Arbelum nominat, non Belum nominamus. Hujus rei indicium quoque est, quod pleraque idola Gentium, præsertim Orientalium, ab hoc Bel, sive Belo denominata sint, ut Beelzebub, Beelphegor, Baalberith, Baalsames. Vide dicta cap. iv, vers. 26.

Nota: Nemrod fuit auctor, inventor et conditor turris et urbis Babel; eam tamen postea restauravit, insequæ auxit et ornavit Semiramis, uxor Nini, eaque de causa ab ea conditam esse Babylonem asserunt Herodotus, Diodorus Siculus, Strabo, Mela, S. Hieronymus, Josephus, Justinus et alii.

Nota secundo: Cæpit Nemrod, sive Belus in Babel regnare sub annum 170 a diluvio, cum facta est ibidem divisio linguarum et gentium; verum sensim viribus et potentia increpescens, factus est rex et quasi monarcha, anno 184 a diluvio, re-
posteros memoria.

VERS. 10.
Nemrod, fuit Belus, pater Nini.

Ex Belo idola dicta sunt bel, baal, banim.

VERS. 11.
Nemrod, fuit Belus, pater Nini.

Ex Belo idola dicta sunt bel, baal, banim.

VERS. 12.
Nemrod, fuit Belus, pater Nini.

Ex Belo idola dicta sunt bel, baal, banim.

VERS. 13.
Nemrod, fuit Belus, pater Nini.

Ex Belo idola dicta sunt bel, baal, banim.

VERS. 14.
Nemrod, fuit Belus, pater Nini.

Ex Belo idola dicta sunt bel, baal, banim.

VERS. 15.
Nemrod, fuit Belus, pater Nini.

Ex Belo idola dicta sunt bel, baal, banim.

VERS. 16.
Nemrod, fuit Belus, pater Nini.

Ex Belo idola dicta sunt bel, baal, banim.

VERS. 17.
Nemrod, fuit Belus, pater Nini.

Ex Belo idola dicta sunt bel, baal, banim.

gnavitque 68 annis (tot enim annos Beli regno dat omnes historici), puta usque ad annum 249 a diluvio, quo defunctus est, ac successit ei filius Ninus. Nam anno Nini 43 natus est Abraham, uti omnes tradunt: natus est autem Abraham anno a diluvio 292, ergo 43 annus regni Nini incidit in annum 292 a diluvio; ac consequenter retro ascendendo et computando, primus annus regni Nini incidit in annum 249 a diluvio. Illo ergo 249, regno et vita defunctus est Belus, sive Nemrod, successitque ei filius Ninus.

Denique Babylon hodie vocatur Baldag, vel Bagdet; quanquam vetus Babylon proprie non supersit, sed omnino sit diruta, ac loco illi vicino edificata sit Baldag, quæ hodie exstat, uti docet Ortelius.

ET ARACH — quæ postea vocata est Edessa, urbs in Cele-Syria, in qua regnavit Abagarus, cui Christus suam imaginem transmisit, teste Eusebio.

ACHAD. — Hæc est Nisibis, urbs Mesopotamiae, ad Tigrim fluvium, in qua floruit S. Jacobus Nisibita, de quo Theodoretus.

CHALANNE. — Hæc vel est Selencia, vel certe Ctesiphon, regia Persarum, inquit S. Hieronymus.

TERRA SENNAAR. — Ita vocatur ager Babylonici circumjacentis; addit hoc ad distinctionem alterius Babylonis, quæ est in Ægypto, quæque nunc Cayrus dicitur.

41. DE TERRA ILLA (Sennaar, puta de Babylone) EGRESSUS EST ASSUR. — Josephus et ex eo S. Augustinus et Hieronymus putant Assur hunc esse secundum filium Sem, de quo vers. 22; illum enim per anticipationem hic insereri, occasione regni Babylonis, cui proxime successit regnum Assyriorum in Ninive, cujus conditor fuit hic Assur; ab hoc enim Assur orti et dicti videntur Assyrii, atque ab eodem condita est urbs, quæ postea restaurata et valde aucta a Nino, dicta est Ninive. Hæc sententia est probabilis.

Verum quia hæc omnia spectant filios, non Sem, sed Cham usque ad vers. 21, ubi primum agit de filiis Sem, hinc verius Pererius, Delrio et alii censent hunc Assur esse Ninum, Beli filium; ab hoc enim conditam et dictam esse Niniven, sive Ninum urbem, omnes veteres consentiunt. Ninus ergo hic dicitur Assur, vel quia binominis erat, vel potius dicitur Assur per anticipationem, quia postea fuit primus rex et monarcha Assyriorum (1).

(1) Volgatus vertit *plateas civitatis*, scilicet Ninive. Sed quid opus dicta, Assurum non solum urbem Niniven, sed ejus quoque plateas condidisse? Nec tamen Michaelis vertendum putat *Rechoboth urbem*; non enim opus erat addi *urbem*, quod per se clarum in reliquis nominibus omnibus tacetur. Suspiciatur itaque *ערי* partem nominis proprii fuisse, et hanc urbem *Rechoboth* fr. dictam esse, ut ab alia urbe *Rechoboth* *הדרה*, in Idumæa sita, cujus infra xxxvi, 37, mentio fit, distinguere. Intelligit autem sub *Rechoboth* fr. Adiabemem, non procul ab aliquo Lyci fluvii, sive Zabi ponte sitam, Ephremo et Ammiano testibus ductus. *כלה* videtur esse

12. HÆC EST CIVITAS MAGNA. — « Hæc, » scilicet non Chale, sed Ninive, quæ primo loco posita est, quasi prima et præcipua; ad hanc enim licet remotiorem, more hebræo redit et respicit (2). Ninive enim tempore Nini maxima fuit urbium orbis, ut nec ante, nec post habuerit parem in hoc orbe; ambitus enim urbis erat 480 stadiorum, id est, sexaginta millium pa.suum; altitudo murorum erat pedum centum, latitudo tanta, ut tres currus simul incederent; turres habebat 180, singulas altitudinis 200 pedum. Ita ex Diodoro et Strabone Pererius. Postea tempore Jonæ prophætæ tanta fuit, ut viciniam obiri et lustrari, non minus triduo posset. Unde a Jona dicitur civitas itineris trium dierum.

13. LUDIM. — Inde Lydi, non illi quibus imperavit vit Cresus, sed alii juxta Ægyptum, de quibus *Isaia* xlvi, 9, et *Ezech.* xxx, 5 (3).

LAABIM. — Inde Libyes in Africa.

NEPTHUM. — Inde Numida.

14. PHETRUSIM. — Inde Arabes Petræi, quorum metropolis erat urbs Petra (4).

PHILISTIM. — Hi sunt Philistini, cum quibus Judæis perpetuum fuit bellum: licet enim Abraham et Judæis data a Deo tantum sit Chananea, ut exciderent Chananeos, posteros Chanaan: tamen Philistini partem Chananeæ, expulsis Chananeis, occupaverant, ut patet *Sophon.* ii, 5. Sic Hevæos, qui erant Chananæi, terra sua expulerunt Cappadoces, ut dicitur *Deuter.* ii, 23; unde jure ab utrisque Hebræi, Chananæam sibi debitam, et a Deo datam bello repetiverunt (5).

Chetro, sive *Hatra*, nunc vicus, trans Tigrim in regione Maragæ situs.

Sub *Resen*, vers. seq., videtur intelligenda illa urbs, quæ tempore Ephremi, ipso teste, vicus erat nomine Rhesin, in regione Marge, Niaven inter et Chalch.

(2) De *Resena* tamen hic agi, censet Rosenmullerus. (3) Quæ jam sequuntur nomina, non singulorum hominum esse, sed populorum (cf. Lenormant, *ibid.* p. 244) ex Ægypto egressorum, indicio est pluralis numerus, ut Aben-Esra recte monet, a Michaelis p. 254 laudatus. Plerisque autem populis, quorum originem Moses ad Ægyptios retulit, penitus ignoramus, quem nobis interiora Africa parum sint cognita. Quæ geographicæ notitiæ illarum regionum defectum jam suo tempore Josephus intellexit. *Antiq.* lib. I, cap. vi, § 2. Hæc apostrophe Rosenmullerus. Quanquam *ערי* Lenormant Ananiam et Nephthaim verisimiliter sunt nomines circa templum Jovis Ammonis et urbem Phthah, id est, Thebarum et Memphis accolæ.

(4) Bocharto *Phetrusim* Thebaldem signat, quæ modo superiori Ægypto accensetur, modo ab ea seceratur. Cf. *Isa.* xi, 11; *Jer.* xlv, 1, 15. *Chashtum* idem Colchos esse putat.

(5) De quibus egressi sunt *Philistim* et *Caphthorim*. Cui sententiæ tamen alia loca (*Deut.* ii, 23; *Jerem.* xlvii, 4; *Amos.* ix, 7) videntur obstare, quæ potius testantur a Caphthoræis Philistæos ortos esse. Hæc ita conciliat Bochartus, ut Caluschæos dicat et Caphthoræos in unam gentem coalescere, cujus colonia terant Philistæi. Michaelis verba transposita esse suspiciatur, et sic rescribenda: *Et Caluschæos et Caphthoræos, ex quibus, scilicet Caphthoræis, egressi sunt Philistæi*. Ipse tamen fatetur,

CAPHTHORIM. — Inde Cappadoces. Ita Septuaginta et Noster (1).

16. BETHUEM, JEBUSUEM, etc. — Nota: Hæc omnia sunt nomina populorum, qui a filiis Chanaan prognati sunt; a patre enim Heth dicti sunt Hethæi; a Jebus, Jebusei; a Sin, Sinaei, etc.: patet ex Hebræo.

Vilalpando parte I *De Urbe et templo*, lib. I, cap. x, censet quod Jebus, vel Jebusæus, filius Chanaan et pronepos Noe, condiderit Jerusalem, quæ ab eo dicta sit Jebus; sicut frater ejus Sidon, teste Josepho, condidit Sidonem; et Amathus Amathem, et Aradius Aradum urbem.

17. 17. SIXUEM. — Sinei hic sunt Sinaei, juxta Japoniam degentes, de quibus ad Christum convertendis prophetavit *Isaias*, cap. xlix, vers. 12, in Hebræo, ut ibi dixi. Ita aliiqui.

Verum, quia reliqui posteri Chanaan, de quibus hic est sermo, habitaverunt non in India, sed in Judæa, vel juxta Judæam: hinc Sinei hi videntur fuisse incolæ deserti et montis Sina. Alius hic est Sinaeus a Cimæo per C, uti dicam *Judic.* cap. iv, vers. 17 (2).

18. ARADUM. — Ab hoc viro vel potius populo, condite et dictæ sunt urbes Aradus et Antaradus juxta Sidonem, de quibus *Ezech.* xxvii, 8.

SAMAREUM. — Videntur Samaræi idem esse cum Phereæis, et ab eorum parente, non prisco hoc, sed proximo illo, qui vixit tempore Amri regis Israel, dictusque pariter est Seomer, vel Scoomer, tam mons quam urbs et regio vocata est Samaria, III *Reg.* xvi, 24.

AMATHUEM, — incolæ Emath urbis, quæ in Scriptura est duplex, scilicet Emath major, quæ est Antiochia; et Emath minor, quæ est Epiphania (3).

valde antiquum errorem esse, « si modo, inquit, errorem vocare ausim, qui et textum Samaritanum, et omnes versiones invasit. » Sunt autem Philistæi, qui toti apud exteros Palestinæ nomen dederunt, non aborigines in illa, sed advenæ, id quod et ipsum nomen indicat. Est enim פלשתין nomen gentilitium פלשתה regionis ab illis possessæ nomine, deductum. Nominis vero פלשתה radix est. Ethiopicum פלשת *nigravit*, emigravit denotat. Philistæos ortu *Cretenses* esse existimavit Calmetus, in Dissertatione Commentarius in I lib. *Reg.* premissa. Sed eruditus *Aræus* sententiam retulit Michaelis in *Spicil.* p. 281 seq. *בכרת* Bocharto et omnibus pene antiquioribus interpretibus est *Cappadocia*, *Calmeto Creta*. Michaelis has sententias examinantem *Cyprus* esse videtur, quæ sententia omnium verisimillima est. Cf. Rosenmullerum ad h. l.

De Philistæorum Semitica lingua Cf. Lenormant, *ibid.*, p. 248 seq.

(1) Vers. 4. Juxta multos Sidon hic non est nomen viri, sed urbis a primogenito Chanaan condite. *Sidon* enim urbis nomen habet a piscium ubertate, aut a piscando, a verbo *עיר* *venari*, *piscari*. *Chethoorum* nomen videtur fuisse circa Hebronem.

(2) Populi vers. 17 commemorati urbes in Libano, aut in vallibus hujus monti subjectis, sitas habitabant. Cf. Lenormant, *ibid.*, p. 270-2.

(3) *Aradæi* Aradan insulam occupaverunt in 676

21. FRATRE JAPHET MAJORE (4). — Hebræum

הגגדול *haggadol* est indeclinabile, unde tam verti potest *majoris* in genitivo, ut vertunt Septuaginta, quam *major* in ablativo. Hebræi, Lyranus et Tostatus vertunt *majoris*, referuntque ad Japhet: unde putant Japhet fuisse primogenitum Noe, secundum Cham, tertium et ultimum Sem. Verum verius est vertendum esse *major*; ita enim vertit Noster, Pagninus, Vatablus, Cajetanus et alii: hæc enim omnia spectant ad laudem, non Japhet, sed Sem; nam alibi, ut cap. ix, vers. 24, inter filios Noe primus ponitur Sem, secundus Cham, tertius Japhet.

Dices: Noe cepit generare hos tres filios anno 500 vitæ suæ, ut habetur capite v, in fine: ergo anno hoc 300 genuit Japhet, anno 501 genuit Cham, anno vero 302 genuit Sem; nam *Genes.* x, 11, dicitur quod Sem biennio post diluvium (quod factum est anno 600 Noe) fuerit centum annorum: natus est ergo Sem anno 502 Noe, et consequenter anno 500 Noe natus est Japhet, fuitque primogenitus Noe.

Respondeo: Scriptura sæpe tantum integros numeros exprimit, parvos vero et minutos subicit. Sic hic quod dicitur cap. v, vers. 32, Noe cepisse generare anno 500, intelligi precise non 500, sed 302. Val certe quod dicitur cap. xi, Sem biennio post diluvium, cum genuit Arphaxad, 100 fuisse annorum, intelligi precise non 100, sed 102; binarium enim, utpote minutum, in

Phænicis ad os Eleutheri fluminis sitam: cum e regione in continenti Antaradus, Japhet esse urbs Simyra, naut procul ob Eleutheri sita, quæ Samaræos habuit conditores. Exstat etiam nomen urbis *Hamath*, in Syria ad Orontem sita, Græcis *Epiphania* dicta. Abulafia, ipse princeps Hamathæ, dicit in sua *Syria Descriptione*, p. 108: « Hamath est urbs antiqua memorata in scriptis Israelitarum. »

Vers. 19 describuntur fines terræ a Canaanis occupatæ. Septentrionalem terminum constituit Sidon, australem ab occidente Gerara et Gaza, australem ab oriente Sodoma, Gomorrhæa, Adama, Zebolim et Lasa.

(4) *Ipsi quoque Semo*, quemadmodum et cæteris (ne fuerit, illo insulatum esse scriptoris, Semum omittens), *nata est proles* satis copiosa, nam 27 habet posteros. *Patri omnium Hebræorum*. Quemadmodum ad infantulum Chamum supra omni vocaverat *patrem Canaanis*, a Noa maledicti, ita Semum nunc dicit *patrem omnium filiorum Heber*, sive Hebræorum, ad eum nobilitandum. Juxta multos *עבר* pro nomine appellativo, *transitum*, et quod trans fluvium aliquem est, *עבר* *trans* significante, habendum, ut *בני עבר*, scilicet *הנהר* *sunt incolæ regionis transeptentræis*. Ad Semum commendandam et hoc pertinet, quod eum hæc insignit nota, *fratri Japheti, natu majori*. Noluit enim Hebræorum progenitorem dicere fratrem Chamii improbi, licet prole abundantis, sed Japheti, boni et probi. Cur vero hoc loco additum sit, fuisse Semum Japheti fratrem *natu majorem*, ejus rei ratio hæc reddi potest, quod, quum hoc capite Noachi filii ordine inverso recensentur, ut factum esset a Semi prole ad Abrahami historiam transitus, ut hoc ordine Semi juri derogetur, repeteri Nostro necessarium visum esset, quod jam antea aliquoties monuerat, Semum filium Noachi natu maximum fuisse.

tanto numero non curat, sed silet Scriptura.

22. FILII SEM: ELAM. — Unde Elamita, id est Persae: sic ab Assur Assyrii, a Lud Lydi, quorum rex fuit Croesus; ab Arphaxad Chaldaei descendunt, inquit S. Hieronymus (4).

ARAB. — Inde Aramei, id est Syri. Nota, in Scripturis Syriam late patere, et comprehendere Armeniam, quin et Mesopotamiam, quae dicitur *Arām naharāhīm*, id est Syria duorum fluviorum, quia interiacet inter Tigrim et Euphratem, uti fuissem dicam cap. XXV, vers. 20 (2).

24. HEBER. — A quo orti et dicti sunt Hebraei, qui primigeniam paradisi linguam, Hebraeam scilicet, cum vero Dei cultu soli retinuerunt in divisione gentium et linguarum in Babel, quamquam et alia sit origo vocis *Hebraeus*, ut dicam cap. XIV, vers. 13.

Putant aliqui Heber natum esse eo tempore, quo Arphaxad avus descendens ex Armenia trajecit fluvium Tigrim, et primo omnium consedit in Chaldaea, ac propterea infantem tunc natum appellasse Heber, id est *transiens*, scilicet Tigrim. Cui opinioni favet id quod docet S. Hieronymus et Josephus, lib. I *Antiq.*, cap. VII, scilicet, ab Arphaxad prodisse Chaldaeos (3).

25. PHALEG, EO QUOD IN DIEBUS EJUS DIVISA SIT TERRA. — Phaleg enim hebraice idem est quod divisio: haec divisio et dispersio contigit in Babel, de qua cap. XI.

Quaeres, an haec divisio linguarum et gentium contingerit in ortu, an in medio, an in fine vitae Phaleg? S. Augustinus, lib. XVI *De Civit.* cap. XI, et Pererius censent eam in ortu Phaleg contigisse: inde enim puer nominatus est Phaleg.

Secundo et melius Hebraei, S. Hieronymus, Chrysostomus, Tostatus et Lyranus censent eam contigisse, non in ortu, sed durante vita Phaleg: pater enim ejus Heber, vir sanctus, vaticinans filio nascenti nomen Phaleg imposuit ab eventu, non praesenti, sed futuro, quem in spiritu praevidebat.

Haec dico verius videri, sub annum 170 a diluvio, cum jam Phaleg esset 70 annorum (natus est enim anno 101 a diluvio, ut patet cap. XI, vers. 15 et 16), factam esse hanc divisionem. Probatur primo, quia sub hunc annum 170, in Babel

(4) Primus ille tantum, qui regionem circa Niniven, Graecis Adiabonem dictam, incolabant, Assyrii dicebantur; deinde autem Assyrium nomen latius patebat, et Syrorum etiam comprehendebat.

(2) Vers. 23 וְיָרַד esse Arabiae Desertam partem septentrionalem, Euphrati et Mesopotamiae contiguam, probabile est. Hieronymo et Josepho est Armenia pars; Michaeli vero hanc vocem cum Aramæo אֲרָמַיִם , *caldis*, conferenti, verisimiliter videtur, Caelo-Syriam illo nomine intelligi. Nominis וְיָרַד ne vestigium quidem apud exteros reperire potest Bochartus. Nominis וְיָרַד satis verisimiliter conjicit idem intelligendos esse *montes Masii*, qui Nasibi urbi a septentrione imminet, incolas.

(3) Sale tum veterum nonnullis, tum Bocharto, Salsiorum conditor creditur.

facta hac divisione, regnare cepit Nemrod, ut dixi vers. 10; secundo, quia Scriptura hic non ait, in ortu, sed in diebus Phaleg divisam esse terram; tertio, quia anno 101 a diluvio, cum natus esset Phaleg, non videntur homines ita propagati fuisse, ut possent dividi in 70 gentes et linguas; erat enim tunc secunda tantum, aut ut suum annum tertia generatio a diluvio. Adde, quod magis urget: Heber genuit anno 34 aetatis suae Phaleg, et post eum, ut videtur, genuit Jectan. Jectan autem plures habuit filios, uti hic dicitur, qui scilicet in dispersione Babel jam grandaevi, in suam quisque regionem, gentem et linguam, aequae ut alii, qui hic nominantur, dispersi sunt, ut patet vers. 31. Ergo non in ortu Phaleg, sed eo jam grandaevo (utpote cujus junior frater Jectan tot tantumque grandaevos jam haberet filios), divisa est terra. Ita Diodorus, Lipomanus et alii.

Respondet S. Augustinus Jectan, non juniorem, sed senioremem fuisse Phaleg. Verum hoc parum videtur probabile: nam prior hic nominatur Phaleg, quam Jectan; sed esto sit verum, exiguo tempore ante Phaleg natus debuit Jectan: nam Phaleg natus est anno Heber patris 34; sit ergo Jectan natus anno 30 aut 25 Heber, sic fuerit ut summum novem annis senior Phaleg; itaque non potuit Jectan in ortu Phaleg habere filios tot et tantos.

Hinc sequitur falsum esse quod tradunt Hebraei in *Seder Olam*, scilicet hanc divisionem linguarum et gentium factam esse in fine vitae Phaleg, puta sub annum 340 a diluvio, 10 nimirum annis ante mortem Noe; nam hoc anno 340 jam natus erat Abraham, eratque 48 annorum: jam vero ante Abraham, Ninus contra Zoroastrem plurimis contractis gentibus dimicarat, uti dixi sub פ. c. m. cap. praecedentis: erant ergo tum gentes jam pridem ante divisam et dispersam (4).

29. OPHIR, HAVILA. — Inde Indii et variae Indorum gentes, ita S. Hieronymus et Arias, qui ad Jobab pariter refert novi orbis partem illam, quae dicitur Paria. Reliquorum qui hic nominantur, propagines incognitae sunt (5).

(4) Jectanem ejusque posteros Arabiae Felicis partem, hodie dictam ab indigenis *Iemen*, id est, regionem ad dextram seu austrum sitam, occupasse, Bochartus ostendit. Hodiernum Jectanem nomen superest in rebus quaedam Arabiae *Kactan* dicta; quo ipso nomine Arabes Jectanem appellant, cujus posteros sese esse dicunt. Vit. Niebuhr. *Beschreibung von Arabien*, pag. 275.

De nominalibus vers. 26 commemoratis, vix aliquid constat, nisi quod his indicentur Arabiae populi.

Vers. 27 *Adramam* Bochartus putat fuisse *Drinatam* Pini; *Hitt. Natur.* lib. VI, cap. XX, ad fretum sinus Persici. *Usal* vetus est nomen urbis hodie ab Arabibus dictae *Sanna*, in Arabia Felice. *Decla*, qua in Arabia parte sedem habuerit, definiti haud potest.

Vers. 28. De *Ebal* et *Abimael* nil certi constat. *Saba* esse Sabaeos, celebrem olim Felicis Arabiae populum, cui metropolis Mariba, demonstravit Bochartus.

(5) *Ophir* vix dubium est esse nomen alicujus regionis Arabiae orientalis, sive australis, ad mare sitae. Cf. I *Reg.*

31. ISTI SUNT FILII SEM SECUNDUM COGNATIONES ET LINGUAS. — Hinc Philaetrius, lib. *De Haresibus* cap. CVI, firmiter credendum esse docet, quod ante turrim Babel variae fuerint linguae, sed quas homines omnes tunc intellexerint; in dispersione vero Babylonica, in quoque patrefamilias unam tantum mansisse linguam, a lingua alterius cuiuslibet patrisfamilias diversam. Huc accedit Nicolaus de Cusa, qui in *Compendio*, cap. III, ait, quod adeo fuisse copiosam primam dicendi artem ex multis synacnismis, ut omnes, quae sunt postea divise linguae, continerentur in ipsa, ipseque Adam, si quis illis loqueretur, omnes intelligeret, cum omnia vocabula imposuerit, et multis peritia linguarum subito concessa sit.

Verum hoc falsum esse patet cap. seq., ubi ante hanc dispersionem terra dicitur fuisse labii unius et linguae. Est ergo hic prolepsis, sive anticipatio; lingua enim hic vocantur non quae jam erant, sed quae paulo post erant futurae in Babel. Ita S. Augustinus, Rupertus et alii.

32. AB HIS DIVISE SUNT GENTES. — Communiter SS. Augustinus, Hieronymus, Prosper, Epiphanius numerant 72 gentes et linguas, in quas divisi sunt homines in dispersione Babel: tot enim personae, puta septuaginta duas, hoc capite nominatae

cap. IX, vers. 28; cap. X, vers. 32. *Havila* videtur esse Arabiae Felicis regio quae hodie *Chaudan* dicitur, quam Niebuhr, *Beschreibung von Arabien*, pag. 280, dicit, a paucis miliaribus a Sanna abesse. *Jobab* inhabitas Ptolomei designare videtur, quorum metropolim *Nagaran* esse dicit. Ergo *Nagran*, urbs celeberrima, regni Homeritarum saepe sedes, nunc provinciae Hamdan primaria, metropolis olim Jobabitarum fuit, ut Michaelis ostendit.

Vers. 30. *Messa* Michaeli est *Mesene* antiquorum, ad ostia Tigridis et Euphratis sita, quia Syri totam ad Euphratem Tigrimque regionem infra Seleuciam, usque ad sinum Persicum, *Maischan*, aut nomine pleniore *Euphratem Maischanam*, quae et *Bassoran* eodem nomine vocant. Et hanc regionem Jectanite habitasse videntur, ut Michaelis pluribus ostendit. *Sephar* Michaeli ea regio videtur, quae Arabibus *Phahama* vocatur, id est, littoralis et declivia Arabiae ad mare Erythraeum.

et enumeratae reperiuntur, nimirum 14 ex filiis Japhet, 31 ex filiis Cham, 27 ex filiis Sem. Addunt enim ipsi Canaan, quem addunt Septuaginta. Verum cap. seq. ostendam dependem esse Canaan. Rursum demanda sunt hic nomina patrum: nec enim patres diversam a filiis fecere familiam aut gentem: his ergo demptis, restant 55 filii, a quibus singulis singulae gentes ortae sunt, cum in dispersione Babel singulae propriae linguae vel idiomata sortita sunt; quae de re vide fuisse Peterium, lib. XV et XVI.

Ex dictis sequitur gentes has toto orbe, ac consequenter tam per inferius, quam per superius hemisphaerium esse dispersas. Unde sequitur alias alii esse antipodes, et adversis vestigiis insistere et ingredi. Antipodes esse negavit Plinius, lib. II, cap. LXVII, Cicero, Mela, et Nazianzenus, epist. 71 ad *Posthomanianum*, et Augustinus lib. XVI *De Civitate* IX. Ratio eos movens erat, Oceani inter hunc orbem et novum interjecti immensitas, quae eis videbatur esse impermeabilis; ut ex hoc orbe ad novum transire non poterint homines. Sed ad hanc rationem respondi cap. VIII, vers. 17. Jam enim ex navigationibus Hispaniarum constat Americam ab hominibus incolli, eosque nus esse antipodes.

Rursum hinc colligitur gentes has dispersas esse per omnia mundi climata, atque habitare non tantum intra Tropicos, sed etiam extra eos, ac pene sub polis, insuper sub Aequinoctiali, sub quo veteres olim posuerunt Zonam torridam, quam ob aestum censuerunt esse inhabitabilem. Sed ex iisdem Hispaniarum navigationibus constat Zonam torridam ab hominibus incolli, esseque temperatam, idque tum multitudine imbrum, tum dierum aestivorum brevitate, tum Oceani vicinia, tum ventis perpetuis, quibus perflatur, tum aliis divinis providentiae modis et remediis, uti docet oculatus testis Josephus Acosta, lib. II *De Novo orbe*, cap. VIII et sequent. Sic enim Deus implet decretum suum, quo sanxit cap. I, vers. 28: « Replete terram. »

CAPUT UNDECIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Primo, extruitur turris Babel. Secundo, vers. 7, lingua dividuntur, et gentes disperguntur. Tertio, vers. 10 tertitur genealogia Sem usque ad Abraham, qui ex Ur Chaldaeorum migrat in Haran et Chanaan.

1. Erat autem terra labii unius, et sermonum eorundem. 2. Cumque proficiscerentur de Oriente, invenerunt campum in terra Sennaar, et habitaverunt in eo. 3. Dixitque alter ad proximum suum: Venite, faciamus lateres, et coquamus eos igni. Habueruntque lateres pro saxis, et bitumen pro cemento. 4. Et dixerunt: Venite, faciamus nobis civitatem et turrim, cujus culmen pertingat ad caelum: et celebremus nomen nostrum, atque tam dividamur in universas terras. 5. Descendit autem Dominus ut videret civitatem et tur-